

Svobodna beseda o svobodni metodi.

Piše *Avguštin Požegar.*

(Konec.)

Danes trdimo, da je spisje zrcalo šole. Res je tako. Saj spis ni drugega kakor pismen govor in govor ni drugega kakor izraževanje misli. Kdor torej zamore mnogo misliti in kdor zamore povrh povedati svoje misli v spretnem in pravilnem govoru, ta obvlada svoj jezik. Mnogo misli pa dobivamo le po mnogem pridobivanju vsestranskih predstav, ki nam jih ponuja življenje na zemlji ter življenje v človeški družbi.

To resnico so šolniki spoznali že davno. Toda poznanje resnice še ni to, kar nas privede do smotra. Poti jezikovnega pouka so bile od nekdaj različne in še danes niso sigurne. Govorilo in pisalo se je v analitični (razkrojevalni) ter v sintetični (sestavljalni) metodi, a nobena ni zadovoljila šolnikov, še manj lajikov. Danes velja nekakšna spojitev obeh metod, ki jo imenujemo hevristično, recimo „najdbeno“ metodo.

Toda ne zabredimo v stran, ampak ostanimo pri svobodni misli o poučevanju v jeziku, v govoru. Recimo kar tukaj, da je najboljša metoda pri jezikovnem pouku učitelj sam. Če obvlada učitelj učni jezik z bistrim umom in ga govori s toplim srcem, takrat vleče mladino náse in k sebi. Kar pa slišijo otroci mnogokrat, to jim je šlo v sluh ne le po vsebini, ampak tudi po obliki, ki jo sčasoma posnemajo. Ljudskošolski učitelj naj ne misli nikdar, da je smoter jezikovnemu pouku znanje slovniških pravil. Bodi zadovoljen, če ti govorijo otroci pravilno vsled pridobljenega govornega čuta ter vsled umevanja učnega jezika. Za ljudsko šolo, vsaj gotovo za nizko organizirano, je smoter jezika zadostna mera govorne spretnosti — za slovniške podrobnosti ne boš našel časa.

S tem ne rečemo, da bi bila slovnica odveč. Govorimo le o slovnici kot predmetu, ki je nekaj drugega, kakor slovniški pregled jezika raz ljudskošolsko splošno stališče. Vzamimo n. pr. besedna plemena ali govorne razpole. Da bi otroci ne poznali besednih plemen, to bi bilo vredno obžalovanja.

A če bi hotel nekdo podrobno-slovniško obravnati vso snov o samostalniku, pridevniku, glagolu i. t. d., vso snov o skladju i. t. d., bi se pač trudil zaman ter na škodo toliko potrebnih govornih vaj. Živ jezik, živ govor, izrazita beseda, to je potrebno, da se nauče otroci govoriti. Iz govora morajo spoznavati slovnico, a ne iz slovnice govor. Kdor doseza oboje, tem boljše.

Omenil sem besedna plemena. Poznanje besednih plemen ali govornih razpolov se mi zdi kot prva in najpotrebnejša podlaga vsemu nadaljnjemu jezikovnemu pouku. Kdor pozna besedna plemena prav sigurno, ima že nekakšen pregled čez jezik. Sicer pa brez poznanja besednih plemen ne moremo spoznavati stavkovih členov, ne prilastkov, ne predmetov, sploh ničesar. Porabimo tedaj dosti truda, če treba tudi dosti časa, da posredujemo otrokom poznanje besed do sigurnosti.

O spoznavanju samostalnikov in pridevnikov sem nekaj povedal že prej. Tukaj naj omenim, da je jako hvaležno, celo potrebno, da slovniške izraze ali termine razložimo in pojasnimo otrokom kolikor mogoče. Ne mislimo, da je otrokom izraz „besedno pleme“ jasen kar samo ob sebi. Otroci morajo vedeti, kaj pomeni beseda „pleme“. V pojasnjevanje te besede ne škoduje nič, če se razgovarjamo z otroci o plemenih živali, rastlin, sadic i. dr. Ako n. pr. pregledamo razne vrste svinj, perutnine, goveda, i. t. d., vidimo sicer, da so n. pr. krave vseh plemen sicer krave, a da so vendar različne. Po primernih takšnih razgovorih privedemo otroke do spoznanja „plemena“, ki pomeni nekaj s temu lastnim svojstvom. Potom takšnih analognih stvari preidemo lahko na jezikovno polje, ki nam kaže sicer te besede raznega pomena, a tudi razne veljave.

Da uvidijo otroci raznost besed in nje potrebo, pokaže se jim n. pr. govor, ki sestoji le iz samostalnikov, tedaj le iz besed enega plemena, N. pr.: Učenca gresta v šolo. Pogovarjata se takole: Oče, mati, sin, hčer, brat, sestra, dedec, ... Je li ta pogovor razumljiv? Iz takšnih vaj, ki ne rabijo mnogo časa, spoznavajo otroci nerazumljivost govora ter potrebo različnih besed v razumljivem govoru. Na višjih stopnjah spoznajo učenci, da govorimo razumljivo le takrat, ako povemo v govoru neko delo ali neko stanje in da so tedaj besede, ki imenujejo dejanja, najiminitnejše.

Zgoraj sem rekel, da je treba slovniške izraze pojasnjevati. Nekdaj, morebiti še danes so napisali nekateri metodiki zgledne stavke na tablo ter spoznavali ob njih razne stavkove člene. Reklo se je na pr.: Če stoji pridevnik neposredno pred samostalnikom, se imenuje pridevnik samostalnikov prilastek.

Gotovo kaže tukaj pogovoriti najprej pomen glagola „prilastiti komu nekaj“. Ako rečemo n. pr.: „dolg“ — mislimo na lastnost, ki jo pridevamo predmetom, a predmeta, posestnika lastnosti (svojstva) še nismo pristavili. Če tedaj pristavimo k pridevniku ime njegovega lastnika, takrat je pridevnik samostalnikov prilastek ali prilastek sploh. Pri vajah: „Povej samostalnik s prilastkom“ i. t. d. dobimo posebno sprva odgovore: miza visoka i. t. d.

To odgovarja vprašanju, ki smo ga stavili. A nič ne de, če mislijo otroci najprej lastnost in pristavijo predmet. Potem reko: dolga miza i. t. d. Recimo tedaj otrokom: „Povej lastnost s predmetom, prilastek s samostalnikom“. Potrebno je, da poznajo učenci vprašalnico po prilastku, sicer bi prišli v zadrego, če se jim ponudijo prilastki druge oblike, n. pr. lepota narave, vrč iz ila i. t. d.

Sklanjatev samostalnikov se pokaže navadno ob stavkih, napisanih na tabli. Razni skloni istega samostalnika se razvidijo iz stavkov. Ne rečemo, da bi ne bilo umestno to postopanje. Vendar trdimo, da je tozadevni pouk še bolj uspešen, če najdejo sklone učenci sami. A kako? Dovoljujem se priporočati tole postopanje. Na tablo ne napišem nič, pozivam samo učence, da pazijo, bom li govoril pravilno ali ne. Govorim in delam nalašč pogrške: Moj očeta je skrben. Nimam oče. Pisal sem oče. Vidim oče. Bil sem pri oče. Šel sem z oče. Tako prisilim otroke, da sami najdejo pravilne spreminjave samostalnika „oče“ — ki jih po vrsti napišem na tablo. In kdo pove otrokom, kaj je pravilno in kaj nepravilno? To jim pove toliko važni jezikovni čut, ki so si ga pridobili v govoru. Otroci naravno uvidijo potrebo spreminjanja samostalnika v govoru, ki ga imenujemo sklanjatev. Da bi učenci spoznavali samostalnikove sklone hitro, do tega je treba mnoge vaje, veliko časa. A to ni toliko potrebno kakor to, da poznajo sklanjatev na sebi ter da rabijo sklone pravilno.

Vsekako kaže razložiti učencem tudi imena sklonov in to z razgovorom o glagolih: imenovati, (kdo?) roditi se, nastati (iz česa?) dati (komu?), tožiti (koga?), bivati pri kom (kje?), biti — družiti se (s kom?). Pripomnim tukaj, da so slovenska imena sklonov prilagojena latinskim: nominativ — genetiv — dativ — accusativ — locativ — socijativ (družilnik.)

Pri spoznavanju predmeta ali dopolnila je potreben poprej razgovor o pomenu prehajalnega glagola. Latinski „objekt“ izraža najlepše to, kar potrebuje dejanje prehajalnega glagola, na kar preide dejanje. Zato se mi zdi termin „predmet“ boljši, kakor izraz dopolnilo (dopolnek), kajti dopolnilen je tudi vsak drugi stavkov člen. Pojem „prehajalnost“ se ne da zelo lahko in razumljivo razložiti. Spominjam se, da še v višjih razredih gimnazija niso znali vsi dijaki razločiti hitro med „verba transitiva et intransitiva“. Treba je razložiti pomen glagola „prehajati“ — in to tako, da učenci stvar umejo. Povemo glagol „podirati“. Razvijmo z otroci pogovor, kako bi bilo mogoče kaj podirati, ko bi ne bilo nobenega predmeta na zemlji, ki ga zamoremo podreti. Otroci kmalu uvidijo, da so nekateri opravki navezani na predmete, sicer bi se ne mogli ob njih vršiti in sploh bi ne moglo biti govora o njih. Prehajalni glagol in njegov predmet je neka miselna enota kakor je miselna enota tudi določni glagol in njegova oseba.

Postopanje pri izvajanju samostalnikovih sklonov velja analogno tudi pri spregi glagola. Učenci naj potom jezikovnega čuta spoznajo osebila, ki

To odgovarja vprašanju, ki smo ga stavili. A nič ne de, če mislijo otroci najprej lastnost in pristavijo predmet. Potem reko: dolga miza i. t. d. Recimo tedaj otrokom: „Povej lastnost s predmetom, prilastek s samostalnikom“. Potrebno je, da poznajo učenci vprašalnico po prilastku, sicer bi prišli v zadrego, če se jim ponudijo prilastki druge oblike, n. pr. lepota narave, vrč iz ila i. t. d.

Sklanjatev samostalnikov se pokaže navadno ob stavkih, napisanih na tabli. Razni skloni istega samostalnika se razvidijo iz stavkov. Ne rečemo, da bi ne bilo umestno to postopanje. Vendar trdimo, da je tozadevni pouk še bolj uspešen, če najdejo sklone učenci sami. A kako? Dovoljujem se priporočati tole postopanje. Na tablo ne napišem nič, pozivam samo učence, da pazijo, bom li govoril pravilno ali ne. Govorim in delam nalašč pogreške: Moj očeta je skrben. Nimam oče. Pisal sem oče. Vidim oče. Bil sem pri oče. Šel sem z oče. Tako prisilim otroke, da sami najdejo pravilne spremenjave samostalnika „oče“ — ki jih po vrsti napišem na tablo. In kdo pove otrokom, kaj je pravilno in kaj nepravilno? To jim pove toliko važni jezikovni čut, ki so si ga pridobili v govoru. Otroci naravno uvidijo potrebo spreminjanja samostalnika v govoru, ki ga imenujemo sklanjatev. Da bi učenci spoznavali samostalnikove sklone hitro, do tega je treba mnoge vaje, veliko časa. A to ni toliko potrebno kakor to, da poznajo sklanjatev na sebi ter da rabijo sklone pravilno.

Vsekako kaže razložiti učencem tudi imena sklonov in to z razgovorom o glagolih: imenovati, (kdo?) roditi se, nastati (iz česa?) dati (komu?), tožiti (koga?), bivati pri kom (kje?), biti — družiti se (s kom?). Pripomnim tukaj, da so slovenska imena sklonov prilagodena latinskim: nominativ — genetiv — dativ — accusativ — locativ — socijativ (družilnik.)

Pri spoznavanju predmeta ali dopolnila je potreben poprej razgovor o pomenu prehajalnega glagola. Latinski „objekt“ izraža najlepše to, kar potrebuje dejanje prehajalnega glagola, na kar preide dejanje. Zato se mi zdi termin „predmet“ boljši, kakor izraz dopolnilo (dopolnek), kajti dopolnilen je tudi vsak drugi stavkov člen. Pojem „prehajalnost“ se ne da zelo lahko in razumljivo razložiti. Spominjam se, da še v višjih razredih gimnazija niso znali vsi dijaki razločiti hitro med „verba transitiva et intransitiva“. Treba je razložiti pomen glagola „prehajati“ — in to tako, da učenci stvar umejo. Povemo glagol „podirati“. Razvijmo z otroci pogovor, kako bi bilo mogoče kaj podirati, ko bi ne bilo nobenega predmeta na zemlji, ki ga zamoremo podreti. Otroci kmalu uvidijo, da so nekateri opravki navezani na predmete, sicer bi se ne mogli ob njih vršiti in sploh bi ne moglo biti govora o njih. Prehajalni glagol in njegov predmet je neka miselna enota kakor je miselna enota tudi določni glagol in njegova oseba.

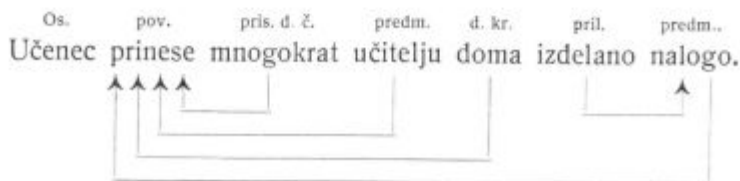
Postopanje pri izvajanju samostalnikovih sklonov velja analogno tudi pri spregi glagola. Učenci naj potom jezikovnega čuta spoznajo osebila, ki

odgovarjajo dotičnim osebam. Če govorim nalašč krivo najdejo učenci pogrešek in povedó pravilno besedo, ki jo zapiši na tablo. N. pr: jaz hvali — ti hvali — on hvalim i. t. d. Kmalu dobim vrsto osebil: m - š — va - ta — mo - te - jo. Kar najdejo otroci sami, to boljše poznajo in si pomnijo boljše, kakor to, kar se jim ponudi že v gotovi obliki. Za prvo stopnjo spoznanja glagolovega spregala je ta metoda vsekako priporočljiva.

Zanimive besede so tudi predlogi. In koliko tovarišev učiteljev se ne spominja, koliko muke in nadležnosti so jim delale vrste predlogov, ki so jih morali pametovati. Marsikdo lahko pozna predloge, zahtevajoče razne sklone, a vendar jih ne rabi pravilno. Kolikokrat slišimo nemški govor: mit die Hände — Ohne mir — bei die Ohren i. t. d. In v tem oziru moram reči, da za dobitvev pravilnega jezikovnega čuta ne zadostuje le pravilni govor učitelja, ako vsa druga okolica govori nepremišljeno, nemarno in nepravilno. Tudi ves slovniški pouk ja zaman, ako je pretežna večina govornih zgledov nepravilna.

Po moji misli ni nič na tem, ako človek ne zna povedati vrste predlogov s tem ali drugim sklonom. Potrebno je, da jih rabi pravilno in da jih sploh pozna. Pri prvem spoznavanju predlogov kaže zopet najbolj, da ne napišem na tablo stavkov z dotičnimi predlogi, ampak da govorim z učenci tako, da sami najdejo predlog. N. pr; — denarja ne morem nič kupiti. Sosed je bil — meni. i. t. d. Ko sem dobil vrsto predlogov, potem pogovorim stališče predloga v stavku, pogovorim termin predlog (predložiti), pri zrelejših učencih pa razmerje predmetov z ozirom na lego v prostoru i. dr. Glavno se mi zdi pri tem, da otroci čutijo manjkanje predloga in da uvidijo njega potrebo pri razumljivem govoru. Da spoznajo učenci samostalnikov sklon, ki ga zahteva predlog, lahko rečem: grem iz šola, stojim v klop i. t. d. Učenci pogreške popravijo in povedo pravilne sklone.

Skladnja je najvažnejši del slovnice, a tudi tako obširen, da ga na 1- in 2razrednicah ne moremo obdelati niti pregledno ne. Da poznajo učenci proste, razširjene in zložene stavke, toliko dosegamo pri ugodnih šolskih razmerah. Več dosegavati je skoro nemogoče, saj ne pri večini učencev. Mislim pa, da zadostuje, če spoznajo otroci določni glagol kot povedek ter zamorejo od njega pričenshi poiskati še povedkovo osebo, predmet, prislovja i. t. d. Vsekako moramo tudi na nižjih ljudskih šolah gojiti razkrojevanje vsaj razširjenih stavkov. Pismene razkrojitve stavkov je gotovo tudi vaditi, ker prinašajo formalne in stvarne jezikovne koristi. V to se priporočajo takšne oblike:

Pri razgovorjanju o stavkih ne zabimo na važnost besednega reda. Da spoznajo učenci pravilno vrstitev besed v govoru, je priporočati zapisovanje besed v nepravilnem redu ter navajanje učencev, da poiščejo besedam pravo mesto. N. pr. pri prostih stavkih. Lenoba bogati ne. Pri razširjenih: Može pametne vprašamo svet za radi. Pri zloženih: Zabi jezika ne, te kojega učila mati je. i. t. d. Pri učencih višjih stopenj kaže tudi, napisati na tablo obširnejše odstavke z nepravilno postavljenimi besedami ter jih urejati v pravilni govor.

Pravopis je kaj važna panoga jezikovnega pouka. Ne le pravilno govoriti, tudi pravilno pisati morajo učenci. To sicer vemo vsi, a učencem to samo povedati ne pomaga. Pravopis moramo gojiti ob vsaki priliki. Da stavijo učenci ločila na pravo mesto, to dela učiteljem mnogo preglavice. Na vsak način morajo učenci poznati načine, ki po njih razodevamo svoje misli; poznati morajo glagolove naklone, sicer ne morejo rabiti pravih ločil. Kar se pa dotika pravilnega pisanja besed, moramo reči, da gojimo pravopis najbolj po besedotvornih vajah. Le prav pogosto izpeljujemo iz besede drugo besedo; zapisujemo prav pridno besedne družine ali skupine, ter še gojimo ob izpeljanih besedah govorne vaje. To vežba jezik in goji jezikovni čut, povrh pa dobé otroci zaklad besedi, ki brez njega ne moremo misliti na uspešno gojitev prostega spisja. Izrazito izgovarjanje besed, zapisovanje ter sigurno čitanje besed je najboljša vaja za pravopis. Le prepisovanje iz raznih čitank ne zadostuje. Treba je kolikor mogoče pisati vso podano snov iz naravopisnega, naravoslovnega, zgodovinskega, zemljepisnega pouka. S tem si pridobé učenci sigurnost v pisanju, nazirajo slike besed, ki se jim utisnejo v spomin. Točno in pravilno pisanje je predpogoj in sredstvo do samostalnih spisov. Kdor nima misli za spis, ne more stvariti spisa. A kdor ima misli, a se bori s tehničnimi težkočami pisanja, temu se zmedejo misli ob nemožnosti sigurnega pisanja — obupa ter izgubi veselje ali pa napiše pravcati nezmisel po vsebini tako kakor po obliki.

Prosto spisje! Kdo bi hotel danes na tem polju še kaj pristaviti? Saj imamo izbornih knjig, navodil, razprav, poročil i. t. d., ki nam povedo o prostem spisju dovolj. Vse je prav in lepo in vse radi priznavamo. Toda neki „ko“ in „če“ je vendar povsod in tudi tukaj, pri prostem spisju, ne manjka. Kaj nas na nizko organiziranih lj. šolah mori in zaprekuje, da ne moremo tja gor ne zaželjeno stopnjo prostega spisja, o tem govoriti nimam namena, ker ne spada to v metodo spisja kot takšno. A toliko vsekako ponovim, da sloni dobro prosto spisje le na obširnem krogu misli ter na spretnosti v govoru in pisanju. V to je treba srečnih, ugodnih izvenšolskih in ugodnih šolskih razmer. A kdor ima vseh 8 š. let ali vsaj 5 š. let v enem razredu, ta skoro ne ve, kje naj bi začel, kje nadaljeval in kje nehal, da bi vsakdo dobil svoj delež „učenosti“ in srca. Toda ne tarnajmo in ne obupajmo!“

Nekaj bi vsekakor rad povedal, sicer nič novega, a nekaj, na kar se lahko pozabi. Na višje organiziranih šolah lahko gojijo spisje z izbero snovi in preložijo gojitev pisem, oznanil, prošenj, vprašanj i. t. d. v najvišji razred. A kako n. pr. na enorazrednici ali na dvorazrednici? Nekateri učenci še ne znajo sigurno pisati pismenk, a drugi stoji pred oproščenjem od š. pouka ali pred izstopom iz š. obveznosti. Tukaj najboljše, najlepše zadeti ni lahko. Misliti moramo tudi na važno, kadar vidimo, da smo v „škripcih“. Za učence najstarejših š. let je važno, da znajo pisati sorodnikom, roditeljem, znancem, prijateljem i. t. d. Važno je, da vedo nagovoriti osebe raznih stanov ustno in pismeno. Važno je, da znajo sestaviti prosilna pisma, da znajo sestaviti kakšno naznanilo ali naročilo, da znajo napisati dolžno pismo ali dolžnico, da znajo napisati pobotnice i. t. d. In dajmo pomisliti! V tem oziru ne velja pokazati učencem le nekako šablono, ki po njej naj osnujejo vsako dotično listino. Marveč je treba pogovoriti in nazorno razložiti takšne družabne razmere, gospodarske okolščine i. t. d., ki nam nalagajo občevanje z ljudmi potom omenjenih listin ali pisem. Toda koliko truda nam daje to in koliko časa zahteva vse to? Žal, malo časa preostaja za gojitev pripovednih spisov. Tudi k pouku v realističnih predmetih bi še rad pripomnil nekaj, o čemer še nismo na jasnem. Tukaj mislim zopet v prvi vrsti na eno- in dvorazrednice, ki imajo tudi v tem pogledu največ težav. Razen drugih tozadevnih določb pravi dotični zakon, da nastopi pouk v realijah samostalno še le na višjih stopnjah, a da se naslanja pri nižjih na berilno snov. Na eno in dvorazrednicah zamoremo v tem oziru govoriti le o eni stopnji, tedaj le o istočasnem poučevanju vseh š. let I razreda v istem predmetu. Sicer delamo razločke v realijah z ozirom na obseg snovi in na način podavanja — pri zemljepisju in zgodovini je to potrebno —, vendar ne zamoremo odmerjati snovi posameznin š. letom in oddelkom tako, kakor je to mogoče pri večrazrednicah. Kaj tedaj mislim povedati? Mnogokrat slišimo, da porabijo nekateri za pouk v realijah le dotična berila v čitankah, da ne podavajo več ali druge snovi kakor je v čitankah najdejo. Takšno postopanje menda ni umestno, ker ni zadostno. Pedagoška in učna načela zahtevajo, da ne dobé slišati učenci le nekatere odlomke iz posameznih realij, ampak da se posreduje učencem končno nek dovršen in popoln krog realističnega znanja. Če bi n. pr. kdo obravnaval toplomer le na podlagi dotičnega berila, a o toploti bi ne povedal ničesar več, ne povedal ničesar o učinkih in pojavih toplote v gospodarstvu, prometu, v naravi i. t. d., ne podal bi učencem preglednega znanja o pomenu toplote na zemlji. Meni se dozdeva potrebno, da poučimo učence po poskusih in nazornih razgovorih ter po vsestranskih opazovanjih tako, da je čitanje dotičnih beril le ponovna reprodukcija že znane snovi. Mislim tedaj z ozirom na povedano, da moramo podati učencem gotov krog znanja o mehaniki (posebno o strojih), o zvoku, svetlobi, magnetizmu, elektriki i. t. d. ter da obravnavanje posameznih realističnih beril ne zadostuje.

Takšna berila le o priliki čitamo, pogovorimo in jezikovno pojasnimo. Ne zabimo v tem oziru resnice, da mora biti realistični pouk izobrazujoč, a takšen postane le po spoznanjih v naravi, ne po čitanju iz mrtve knjige.

Najnovejši šolniki mislijo, da je vse realije poučevati raz stališče človeškega kulturnega dela. Radi jim pritegnemo, zakaj njih nazori so edino pravi. Otroci naj uvidijo, kakšne sile ponuja človeku narava in kako jih človek rabi. Pouk o hranilih, oblačilih, stanovanjih, kurjavi, o vremenu, tovarnah in o prometu zdi se jim najbolj potreben. Seveda je težko, izbrati iz vsakega poglavja ravno primerno množino učne snovi. Treba je načrta in priprave, da ne poteče čas zastonj.

Pouk v zemljepisju ponuja zanimivosti, ki jih slišijo otroci kaj radi. Na višji stopnji ne pozabimo povedati otrokom, da ima vsak del zemlje nekaj posebnega záse. Evropa ima največje mesto, Azija ima najvišjo goro, Afrika najdaljši veletok, Amerika največi veletok, Avstrálija ima najmanj vodovja. A ne zadostuje, da povemo, London je največje mesto. Treba je podati neko sliko o obširnosti mesta, o številu hiš, prebivalcev, o prometu in življenju. To otroke mika in zanima, in kar zanima, ostane v spominu. O Nilu povemo, da je dolg nad 7000 km, širok do 3 km ter globok do 20 m. Primerjalni razgovori zbuja domišljijo in strmenje. (Drava dolga 720 km, Donava blizu 3000 km i. t. d.) Pri največem veletoku na zemlji — Amaconas — slikajmo čudovito množino vode. Širok je več km, globok tuintam do 100 m. V času deževja naraste do 15 m čez navadno stanje. Slikanje življenja v pragozdih. Več pritokov, ki so večji od Donave.

Če dobimo časa, slikajmo tudi življenje raznih narodov na zemlji. Pogovorimo njihove navade, šege, obleko (nošo), verske in druge nazore, podajmo neko sliko duševnega stanja, sliko kulture. Pišimo o vsem tem prav pogosto, sad ne bo izostal. Otroci postanejo pri takšnem poučevanju zemljepisja bolj dovzetni in pripravi za zgodovinski pouk. Pri zgodovinskem pouku opuščajmo opisovanje vojsk in bitk, ki sicer zanimajo zrelejše dečke, a ne vplivajo nikdar blagodejno na nje. Ostanimo bolj pri kulturni zgodovini, ki pospešuje razum za razvoj mirnega družabnega in gospodarskega življenja. Ne gre toliko za znanje politiških dogodkov, kakor za znanje kulturnega napredovanja. Poglavlje o raznih iznajdbah je kaj hvaležno. Imenujmo dotične osebe in podajmo o njih življensko sliko. Pri „elektriki“ ne zabimo Benjamina Franklina, ki je najlepši zgled pridnosti ter največi samouk. Podajmo nekoliko o zgodovini ure (Peter Henlein), o zgodovini pluga, stekla, železa i. t. d. Nikakor tudi ne smemo opustiti pouka o ustavi. Življenje posameznika, življenje v družini ali obitelji, v občini i. t. d., je treba pogovoriti, pokazati odvisnost človeka od človeka in pokazati potrebo vodstva, vlade. Pouk o obitelji, občini, okraju, deželi, državi i. t. d. ne sme izostati, če tudi nimamo na to opozarjajočih beril. Tudi najvažnejše

državne zakone je treba poljudno razložiti, da se državljan zaveda pravic in dolžnosti.

Žal, da pogrešamo v naših čitankah kulturnozgodovinskih beril. Berila kakor so v III. Čitanki „Samo en par škornjev“, „Kupčija“, so zelo poučljiva, a malo je takšnih razen naravopisnih in naravoslovnih beril. Med zgodovinskimi ne najdemo mnogo moke do tečnega kruha. Ali je kaj za otroke, ako čitajo na str. 238. III. Čit. spodaj: „Posebno priljubljene so bile maškarade: čim bolj čudne in pestre so bile maškare, tem večja je bila cesaričina radost.“? Kdo naj to stvarno — resno, ter dostojanstvu primerno razlaga? In kakšne predstave naj si tvorijo učenci o dvornem življenju? Nismo pedantni, a tukaj je svobodnih misli o svobodni metodi konec.

Ali so otroci zanesljive priče?

(Fragment iz eksperimentalnega dušeslovja).

Priobčil *Janko Polák*.

1. Uvod.

Tuintam se dogodi, da igrajo otroci v sodnijskih in disciplinarnih preiskavah važno ulogo. Vzrok temu tiči v mnenju, da so otroci odkritosrčne priče. Temu ne oporekam povsem. Trdim pa, da je zavisna otroška odkritosrčnost mnogokrat od vplivanja hudobnih roditeljev, sorodnikov, prijateljev, znancev in sosedov, mnogokrat pa tudi od otroške domišljije, ki je tuintam bujna, tuintam pa bolehana. Misleč človek ne more doumeti, kako se je mogla ustvariti meja kaznivosti, ne da bi se bila upoštevala tudi meja pričevanja. Saj če je res, da otroci do gotove starosti ne doumejo posledic kaznjivega dejanja, je tudi res, da otroci do gotove starosti ne doumejo posledic krivega pričevanja.

Koliko nedolžnih žrtev imajo otroci že na vesti!

Kakor že rečeno sta vzrok temu zlobnost in domišljija. Mnogo pa so vzrok tudi svečani moment obravnave, sodnijske osebe in izpraševanja. Saj vemo, da odgovori preplašen otrok zdaj tako, zdaj tako. Kakor mu pač zastavimo vprašanje. Še najbolj odkritosrčni so otroci ob splošnem pripovedovanju, oziroma opisovanju. Motijo pa jih vprašanja. Med temi še posebno izmišljena (sugestivna) vprašanja. To velja posebno za obravnave seksualnega momenta.

Koliko nedolžnih žrtev imajo otroci že tudi v tem oziru na vesti!

Res je, da je izšlo iz obravnav mnogo žrtev brez obsodbe, t. j. nedolžnih, res je pa tudi, da jim je kljub temu nekaj na njih obviselo. Če ne drugega pa slabo ime. In kdo more vrniti dobro ime?!

Že iz povedanega je razvidno, da so izmišljena (sugestivna) vprašanja, ob obravnavaх seksualnega momenta velik nedostatek. Še večji nedostatek, ob takih obravnavaх pa so predstave obtožencev nasproti otrokom; zakaj dognano je, da otroci ob takih predstavah še posebno radi lažejo. Bodisi iz hudobnosti, bodisi iz strahu. Glavni pogoj takih obravnav bi moral biti ta, da najde otrok grešnika izmed množice navzočih. Potem šele bi se naj prišlo na splošno pripovedovanje, oziroma opisovanje, resnična vprašanja in izmišljena (sugestivna) vprašanja. In tim potom bi se izpoznalo, kolikokrat in kako silno otroci lažejo.

Vse to je eksperimentalno dušeslovje že dokaj dognalo. Nedostaje pa v popolno dognanje še dokaj snovi; zakaj v to je treba skupnega dela. Zaraditega pa menim, da bi ne bilo napačno, ako bi se izvršili v tem zmislu poizkusi na različnih šolah in bi se priobčevali rezultati od časa do časa v „Popotniku“. Menda bi to gospod urednik dovolil? — (Gotovo! Uredn.) — Tekom časa bi se nabralo obilico snovi. Ta bi se lahko natanko proučila. In na taki podlagi bi se dalo dognati, od katerih let naprej so otroci vsaj deloma zanesljive priče. To bi bila lepa naloga za „Slov. Šol. Matico.“ Če imamo mejo starosti za kaznivost, moramo dobiti tekom časa tudi mejo starosti za pričevanje.

Da se zbiranje snovi olajša, sva izdelala z mojo soprogo „tabelo“ in jo tudi izpolnila. Tako nekako bi si jo izdelali lahko tudi drugi in ji dodali opazke. Samoobsebi pa se ume, da najina „tabela“ ni tako dovršena, da bi je ta in ta ne mogel še izpopolniti. Vsak si jo lahko prikroji po svoje. Saj stvar je tako velikega pomena, da si jo moramo ogledati od vseh strani; zakaj le tako nam bode mogoče izpoznati tudi otroško dušo v tem oziru od vseh strani. (Glej tabelo na prihodnji strani.)

3. Opazke.

Kdor pozna sliko Karla Janskega „Ob potoku“ (Zima štev. 4.), mi bode rad pritrdil, da so na nji barve še dokaj jasne in posamezni prizori še dokaj razločni. Ako omenim, da je visela slika v I. in II. razredu po več tednov, da smo jo z otroci opisovali, in da so jo smeli otroci pred poizkusom 1—2 minuti opazovati, se moramo rezultatu naravnost čuditi.

Še najbolje se je obnesel splošen opis. To pa posebno zaraditega, ker so smeli otroci pripovedovati, kar so hoteli sami. Kljub temu opazujemo pri dečkih v dobi od 6—8 let razliko za — 20⁰/_o, pri deklicah v dobi od 6—8 let razliko za — 20⁰/_o, pri dečkih v dobi 8—10 let razliko za + 20⁰/_o,

2. T a -

Sestavila na podlagi slike Karla Janskega „Ob potoku“

Tek. štev.	Splošni opis	Dečki v dobi od 6—8 let		Deklice v dobi od 6—8 let		Dečki v dobi od 8—10 let		Deklice v dobi od 8—10 let		
		+	0/0	+	0/0	+	0/0	+	0/0	
1	Se je izvršil ustno.	+	+	+	+	+	+	+	+	
2		+	40%	+	40%	+	60%	+	40%	
3		-	-	-	-	+	-	-	-	
4		-	60%	-	60%	-	40%	-	60%	
5		-	-20%	-	-20%	-	+20%	-	-20%	
Resnična vprašanja										
1	Kje krmi mlinarica ptičke?	+	+	+	+	+	+	+	+	
2	Kje sedi vran?	+	16%	+	4%	+	60%	+	44%	
3	Kje stoji črešnja?	-	-	-	-	+	-	+	-	
4	Koliko dimnikov je na strehah?	+	84%	-	96%	+	40%	+	56%	
5	Kakšne barve je krilo deklice?	-	68%	-	92%	+	+20%	-	-12%	
Izmišljena (sugestivna) vprašanja										
1	Ali ne sedi mlinar na klopi pred mlinom?	-	+	-	+	+	+	+	+	
2	Ali ne krmi mlinarica štirih ptičkov?	-	20%	-	8%	+	40%	-	28%	
3	Ali ne raste pred mlinom grmovje?	+	-	+	-	+	-	+	-	
4	Ali ne slonita ob žagi dva loparja?	+	80%	-	92%	+	60%	+	72%	
5	Ali nima deček na sankah črnih blač?	+	60%	+	84%	+	-20%	+	-44%	

- OPOMBE.** 1. + pomeni, da se je izvršil opis in da so se izvršila vprašanja pravilno.
 2. - pomeni, da se je izvršil opis in da so se izvršila vprašanja napačno.
 3. pri splošnem opisu in pri posameznih vprašanjih je prišlo v poštev po pet dečkov in po 4. resnična vprašanja so vprašanja o osebah, živalih, rastlinah in stvareh, ki so v resnici na sliki.
 5. izmišljena (sugestivna) vprašanja so vprašanja o osebah, živalih, rastlinah in stvareh, ki jih

b e l a.

(Zima štev. 4.) *Janko Polák* in *Marija Polák.*

Dečki v dobi od 10—12 let	0/0	Deklice v dobi od 10—12 let	0/0	Dečki v dobi od 12—14 let	0/0	Deklice v dobi od 12—14 let	0/0	Dečki v dobi od 6—14 let po 0/0	Deklice v dobi od 6—14 let po 0/0	Masa v dobi od 6—14 let po 0/0
+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
+	100%	+	100%	+	100%	+	100%	75%	40%	67 5%
+	—	+	—	+	—	+	—	—	—	—
+	0%	+	0%	+	0%	+	0%	25%	60%	32 5%
+	+100%	+	+100%	+	+100%	+	+100%	+50%	-20%	+35%
+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
+	84%	+	68%	+	96%	+	92%	64%	52%	58%
+	—	+	—	+	—	+	—	—	—	—
+	16%	+	32%	+	4%	+	8%	36%	48%	42%
+	+68%	+	+30%	+	+92%	+	+84%	+28%	+4%	+16%
+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
+	68%	+	44%	+	80%	+	84%	48%	41%	44 5%
+	—	+	—	+	—	+	—	—	—	—
+	32%	+	56%	+	20%	+	16%	52%	50%	55 5%
+	+36%	+	-12%	+	+60%	+	+68%	-4%	-18%	-11%

pet deklic v dobah od 6—8, 8—10, 10—12 in 12—14 let.

v resnici ni na sliki, a so kolikor toliko sorodna z resnico.

pri deklicah v dobi od 8—10 let razliko — 20°/_o. Na 0°/_o (+ 100°/_o) se izenači razlika šele pri dečkih in deklicah v dobi od 10—12 let in pa v dobi od 12—14 let. Torej pod zgoraj omenjenimi pogoji se niti prosto splošno opisovanje pri dečkih in pri deklicah v dobi od 6—8 let in pa v dobi od 8—10 let ni posrečilo posebno. Kamoli, da bi se posrečilo splošno opisovanje pri dečkih in pri deklicah v dobi od 6—8 let in pa v dobi od 8—10 let v sodnijskih in disciplinarnih preiskavah, kjer igrajo zlobnost, domišljija in strah veliko ulogo! — Jaz sem mnenja, da se otroci v dobi od 6—10 let niti kot priče za splošno opisovanje ne morejo zanesljivo uporabiti!... Dogodki, ki povzročijo sodnijske, oziroma disciplinarne preiskave, trajajo tuintam samo nekoliko trenutkov, ki se ne vrnejo nikdar več. A pri sliki so se vrnili obilokrat! In vljub temu govore ^o/_o žalosten govor! Ob dogodkih pa, ki povzročijo, kakor že rečeno tuintam samo nekoliko trenutkov, ki se ne vrnejo nikdar več, pa bi govorili ^o/_o pri dečkih in pri deklicah tudi v dobi od 10—12 let in pa tudi v dobi od 12—14 let žalosten govor. Saj nekoliko nam pričajo o tem že skupni ^o/_o pri dečkih v dobi od 6—14 let, pri katerih opažamo razliko za samo + 50°/_o in pa pri deklicah v dobi od 6 do 14 let, pri katerih opažamo celo razliko za 20 ^o/_o. Če primerjamo še celokupne ^o/_o mase, pa dobimo razliko za samo + 35°/_o. Ta razlika nam pove povsem jasno, da dečki in deklice v dobi od 6—14 let niso zanesljive priče niti za splošno opisovanje dogodkov. In zaradi tega bi se jih naj upoštevalo v sodnijskih in disciplinarnih preiskavah samo v največji sili in še takrat z rezervo in pa kvečjemu v dobi od 10—14 let, nikdar pa ne v dobi pod 10 letom. Da so dečki zanesljivejši, nego deklice, govore ^o/_o.

Žalostnejši govor, nego ^o/_o splošnega opisovanja, govore ^o/_o resničnih vprašanj. Tu dobimo pri dečkih v dobi od 6—8 let razliko za - 68°/_o, pri deklicah v isti dobi razliko za — 92°/_o, pri dečkih v dobi od 8—10 let razliko za + 20°/_o, pri deklicah za — 12°/_o, pri dečkih v dobi od 10—12 let razliko za + 68°/_o, pri deklicah za + 36°/_o, pri dečkih v dobi od 12 do 14 let razliko za + 92°/_o in pri deklicah razliko za + 84°/_o. Če primerjamo sedaj še dečke v dobi od 6—14 let z razliko + 28°/_o, deklice v isti dobi z razliko + 4°/_o in pa maso z razliko samo 2 za + 16°/_o, je naša trditev z ozirom na žalosten govor povsem opravičena.

Najbolj žalosten govor pa govore ^o/_o izmišljenih (sugestivnih) vprašanj. Ob teh dobimo pri dečkih v dobi od 6—8 let razliko za — 60°/_o, pri deklicah za 84°/_o, pri dečkih v dobi od 8—10 let razliko za — 20°/_o, pri deklicah za — 44°/_o, pri dečkih v dobi od 10—12 let razliko za + 36°/_o, pri deklicah za — 12°/_o, pri dečkih v dobi od 12—14 let razliko za + 60°/_o in pri deklicah v isti dobi razliko za + 68°/_o. Če primerjamo končno dečke v dobi od 6—14 let z razliko za — 4°/_o, deklice v dobi od

6—14 let z razliko za — 18⁰/₀ in pa razliko mase za celih 11⁰/₀, se nam morajo nedolžne žrtve, ki jih provzročijo tuintam ti ⁰/₀, zasmiliti v srce. Ti ⁰/₀ kličejo maščevanje na vse one, ki so ob sodnijskih in disciplinarnih preiskavah zaljubljeni v izmišljena (sugestivna) vprašanja. In kdo mi more oporekati, da se ob sodnijskih in disciplinarnih preiskavah ne stavijo rada izmišljena (sugestivna) vprašanja kakor: „Ali ni bilo to tako in tako?“ — „Ali ni naredil tako in tako?“ — „Morda pa je bilo tako in tako?“ itd. Vzrok temu ne tiči v osebnosti preiskovateljevi, temveč vzrok temu tiči ponajveč v napačnem — toda splošnem — mnenju, da se mora otrokom pomagati povsod, torej tudi pri pričevanju. Toda to mnenje je silno napačno; zakaj otrokom se potom izmišljenih (sugestivnih) vprašanj ne pomaga do pravega pričanja, temveč pomaga se jim do laži, kar ni drugega, nego krivo pričanje.

4. Sklep.

Iz opazk in pa iz uvoda sklepamo lahko tole: 1. otroci v dobi od 6—10 let sploh ne sodijo za priče, 2. otroci v dobi od 10 do 14 let sodijo za priče le v skrajni sili, 3. pri otroškem pričanju se naj pazi predvsem na splošnost, 4. tudi resnična vprašanja se naj stavijo samo z ozirom na splošnost, 5. izmišljena (sugestivna) vprašanja se naj ne stavijo otrokom v dobi od 6—14 let nikdar, 6. ob pričevanju se naj upoštevajo izpovedbe dečkov bolj, nego pa izpovedbe deklic in 7. predstavljanja obtožencev se naj nasproti otrokom v dobi od 6—14 let opuste povsem in mesto teh se naj uvede žreb izmed množice.

Kulturno-socialni drobiž iz tujine.

1. Boj za srednje šole na Bavarskem.

Prav zavratno, kar nenadoma nas je zajel beli sovražnik, ta strah vseh velemest. Kdor je drevi še pred mrakom dospel pod svoj krov, se je pač davi zavzel ob pogledu na toliko plast snega pod oknom. Pošteno so se morale čez noč nekje razmakniti zatvornice snežnih zalog, sicer bi danes celo mesto z vsem prometnim organizmom ne kazalo popolne onemoglosti kakor okorni velikan, ki je hrom telebnil na tla.

Ob takih dneh vsebuje dobro zakurjena peč, ko se je zvečirilo, pravi talisman. A vendar mi je včerajšnji večer ob razkošno odsevajoči peči prinesel hud spor motivov volje. Signatura njegova je, vsaj za me,

bila trojica prireditev: tu shod interesentov z elektrizujočo točko „Razvoj srednje šole“, tam pedagoškega „revolucionarja“ Gurlitta predavanje „O reformi vzgoje“ in zunaj v Schwabingu stalni sestanek „Akad. društva za psihologijo“.

Björnson je mnenja, da, kdor ljubi, naj ne govori o žrtvah. Jaz sem ta večer žrtvoval staro ljubezen psihologijo, odrekel i revolucionarju Gurlittu ter oral ledino snega proti Löwenbräukellerju, kjer se je v titanski dvorani ob ogromni udeležbi završil shod v prilog razvoju srednje šole.

Ta impozantno uspeli meeting je zanimiv dokument, kako včasih neznatna praska v osi lahko spravi cel vlak v plamen. Menda kake tri tedne tega je slavnoznani kemik z lipskega vseučilišča profesor Ostwald v Monakovem priredil dvoje predavanj z naslovi: „Energetična pedagogika“ in „Vede“. Kdor je čital Ostwaldovi knjigi o „prirodni filozofiji“ in o „slavnih možeh“, ta ve, da je Ostwald začetnik novemu svetovnemu in življenskemu nazoru, ki mu naj podlago tvori pojem energija (v fizikalnem pomenu besede), in da po Ostwaldovem mnenju gojitev zaslužijo le tiste vede, ki posamezniku in človeštvu donajajo praktičnih koristi. S tega načelnega stališča treba presojati vprašanje in odgovor, ki sta bila nekako kvintesenca zlasti prvemu predavanju Ostwaldovemu: „Kaj bi bila posledica, ako bi kdo vse naše inženirje za nekaj časa postavil na luno? — Ves promet bi se ustavil in v nekaj dneh bi nam zmanjkalo živeža!“ „A ko bi kdo vse filologe spravil na luno?“ — Ves mladi svet bi se oddahnil!

In paradoksnemu izvajanju Ostwaldovih predavanj so kumovala rojstvu gibanja za preosnovo srednje šole. Apostrofa z luno ni bila le indirektni „quos ego . . .!“ filologom, nego vsaj v isti meri tudi humanističnemu gimnaziju. A viden izraz je to gibanje zadobilo z omenjenim shodom v Löwenbräukellerju. Bila je to prava *ἐκκλήσις* v Atenah ob Izari, vršéča se v znamenju treh referatov.

Kot prvi referent je vseučiliški profesor filozofije Cornelius z le njemu lastno zgovornostjo označil vzgojni cilj srednje šole: podajati družbi telesno zdravih in duševno nadvsakdanjih državljanov. Kajpada tega cilja ne dosega naša šola, ki ji dvoje globokih ran razjeda organizem: *Ka os učne snovi* (orientirati hoče učenca de omnibus et quibusdam aliis) pa način poučevanja (učencu se niti ne sanja o smotru in pomenu vsega tega, kar se mu je vteplo). Ideal bodi, da se srednješolec ob učiteljevem uvajanju z lastno tvornostjo dokoplje do pojmovanja kulturnih zakladov!

Iz dveh neizčrpnih vrelcev se je nateklo morje naše kulture: eden je природа, drugi pa človeški duh. Oba naj srednješolcu odpreta vpogled v svoje globine, čeprav ne v isti meri: eden izmed njiju naj tvori temeljno zidovje srednji šoli, a drugi naj zgradbo izpopolni. Zato pa treba dvoje docela različno, prav nasprotno osnovanih šol: enim bodi temelj položen

na estetično-historični podlagi in jih izpolni matematično-prirodoslovna izobrazba, druge pa se naj organizujejo v obratnem smislu.

Kot drugi govornik je gimnazijski učitelj dr. Reisinger poročal o jezikovno-zgodovinskem pouku. S svojo pregorečnostjo je mladi mož, žal, ustrelil čez cilj. Ob tej priliki omenjati čase, ko so možje z glasom prirodoslovnih avtoritet (poročevalcu je menda bil v mislih A. Humboldt) po vse-dnevnom naporu v laboratorjih iskali oddiha v Homerjevih spevih, se mi je zdelo — nepsihološki.

Vreden pendant Corneliusovih izvajanj o smotru srednješolske vzgoje so bile misli, ki jih je duhoviti preosnovatelj nadaljevalnega šolstva monakovskega, šolski svetovalec dr. Kerschensteiner razvijal o matematično-prirodoslovnem pouku. Glede teh disciplin velja v polni meri Goethejev rek: „Eines recht wissen und ausüben gibt höhere Bildung als Halbheit im Hundertfältigen“. Z jedkega sarkazma prekipevajočimi besedami je ta simpatični mož mladeniške duše drastično slikal, kako je ves plod dosedajnega prirodoslovnega pouka plehka „vielwisserei“, namesto da bi učenec izvedel, kako treba izsledovati pojave v prirodi, kakšna vprašanja nam stavijo ti pojavi in kako je mogoče, ob neprestani kontroli eksperimenta odgovoriti na ta vprašanja. Če sploh katera, bi se ta snov čudovito dala porabiti za vzgojo samozanikanja, ki bi naj tvorilo glavni steber družabnemu življenju.

Matematični pouk se še malone docela giblje v zastarelih, življenju tujih tirih sholastične dobe. Namesto da bi usposabljal učenca, z matematičnim očesom motriti pojave obdajajočega nas sveta, ta pouk še v 20. stoletju nataka in pretaka kotanje z vodo iz dveh cevi neenake debelosti, potaplja kroglice itd. Vezi pa, ki bi enotno spajale to, uno, slehrno poglavje mat. pouka med seboj in z živim življenjem, take vezi ne zaslediš zlepa v matematični uri. In to vez bi kaj lahko tvoril pojem funkcija, ki ga življenje nudi, kamor pogledaš in ki je naši mladini tuj kot slepcu barve.

Izmed sedmorice „tez“, ki jih je za zborovanje izdelal „odbor“, se mi značilni — in opravičeni — zdita naslednji:

VI. Prestop iz zavoda na zavod se naj zlasti na nižji stopnji kolikor mogoče olahkoti. Sicer pa bo v interesu vseh udeležениh, da se ne dovolj sposobni elementi že v najnižjih razredih strogo odstranijo iz višjih (srednjih) šol.

VII. Prepričani, da je za dosego vzgojnih uspehov še važneje od organizacije šol učiteljstvo, zahtevamo izobraževanje učiteljev, ki bo obsegalo pet let visokošolskih študij. Pozdravljamo slehrno sredstvo, ki bi temu stanu moglo pridobiti nadarjenih in razboritih osebnosti.

Na tej poti se bavarska srednja šola utegne prej ali slej približati naši, avstrijski, ki ji potencialno menda gre palma na evropskem kontinentu.

Potencialno pravimo, če morda v resnici ne, to ni krivda nje notranje organizacije, ki je po mojem mnenju zdaj vzorna. Seveda tako sodeč abstrahiram od jezikovnih razmer po naših zavodih.

Monakovo, dne 15. decembra 1909.

Dr. K. Oswald.

Blaž Matek.

(Konec.)

Ali je izpodkopalno možu krepke rasti in rednega življenja zdravje stradanje za suplentovanja v Celju, ali goreče naporno delo po razredih in pisateljevanje, ali pa je nosil kal bolezni v sebi, dasi ni bolehal, že od nekdanj, kdo bi si usojal odgovoriti na to vprašanje povoljno? Dejstvo pa je, da se je polotila Mateka zadnja leta neka razdražljivost, ki ji mi tovariši nismo vedeli pravega povoda. Moral je poprositi, da mu podele dopust. Da se izleči, je bil v Kraljevic, na Jezerskem (na Koroškem), pri Sv. Lenartu blizu Feldkirchena, v Rogaški Slatini, na kliniki v Gradcu, v Leoninu v Ljubljani, ali vse brez trajnega uspeha. Zdravniki ali niso hoteli povedati njegove bolezni, ali je niso mogli spoznati, mi vemo le, da je Matek slabel vedno bolj, dasi ni čutil nobenih bolečin, dokler ni zatislil svojih trudnih oči 29. prosinca 1910. Zadnjega prosinca smo ga spremili tovariši, mladina latinske šole in velika množica meščanstva na mestno pokopališče k zadnjemu počitku. Čitalniški pevci so mu zapeli v slovo pred hišo in na pokopališču dva genljiva zbora.

Blaž Matek je bil srednje rasti, ali primerneje ga prištevaš velikim ko malim ljudem, širokih pleč, vzbočenih prs in nenavadno drobnih nog, da so ga znanci celo dražili zaradi te telesne posebnosti. Tudi rok je bil nežnih in drobnih, ker ni nikoli opravljal teškega dela, telovadbe pa se tudi ni udeležal. Dobro rejen je bil iz mlada, najhujše stradanje se mu ni poznalo na telesu; le mesec dni pred smrtjo, je shudel, da je človeka obšel strah. Lice mu je bilo skladno, polti je bil zatemnele, raje bi rekel rmenkaste ko rjavkaste, oči so mu bile temnorjave, ki so gledale vedno veselo v svet. Zgornjo ustnico so mu dičili kratki črni brki, ki so zadnja leta posiveli; brado si je bril. Svoje gladke črne kakor svila mehke lase je nosil v svoji srednješolski dobi, kakor je bila tedaj med dijaki navada, dolge, pozneje pa vedno kratko pristrižene.

Oblačil se je Matek že izza mladih let vedno čedno in skrbno; ali kake pretiranosti v opravi, če je bila tudi med mladežjo v navadi, se ni

poprijemal, da je bil že po svoji noši lahko vsakemu učencu vzorec zdravega okusa.

Dasi vobče veselega, živahnega temperamenta, ki je omilil Mateka ne le prijateljem, ampak vsakemu, kogar je spravil slučaj z njim v dotiko, je vendar bil jako točen v vsem, česar koli se je polotil. Zabava, kakor draga mu je bila, ga ni mogla zapeljati, da bi zanemarl svojo dolžnost. Zato se ni čudil nihče, kdor ga je poznal, da je zaslovel že na latinski šoli kot učenec, ki se more šteti med prvake v vseh predmetih brez izjeme. To je bila sodba ne le njegovih učiteljev, ampak tudi učencev, ne samo njegovih ožjih sošolcev, nego tudi drugih, ki so se šolali tedaj na zavodu.

Izlasti pa je bil Bl. Matek na glasu izvrstnega matematika: Matek in pa dr. Romih sta slovela tedaj kakor najboljša matematika na latinski šoli v Celju.

Le o petju in godbi, dasi je rad poslušal to in ono, ni imel nikakega pojma; pisal pa je v srednji šoli, da je bilo strah. Ali ko je na visoki šoli spoznal pomen pisanja, si je z napornim trudom popravil tudi pisavo, da so se mu čudili, ki so jo poznali prej.

Veseli ljudje so mu bili dragi, rad se je pošalil z drugimi in navadno tudi trpel drage volje, keđar so si ga izbrali drugi svojim šalam in dovčipom za predmet; prigodilo pa se je vendar tudi, dasi le redkokdaj, da je vzkipel in pokazal, kakov ognjenik gori v njem.

Pošten, blagohoten in ljubezniv je bil proti vsem od mladih nog do smrti, da ga ni bilo lahko prepričati o zlobnosti kakega človeka. To so vedeli dijaki in tu pa tam obrnili sebi na korist. Toda gorje, če se je prepričal, da komu ni zaupati; tak človek, bodisi dijak, bodisi kdo drugi, se je moral pošteno truditi, prej ko je Matek izpremenil svoje prepričanje. Pre-naglil se ni rad v svoji sodbi.

V narodnem oziru je bil Matek miren in strpljiv. Ni bil radikalec, puščal je drugim njih prepričanje, ali zato ni trpel, da bi se kdo dotikal njegovega. Njegovo delovanje je očitna priča, da je posvetil vse svoje sile svojemu narodu. V šoli in zunaj šole, v Čitalnici in pri Posojilnici je kazal dejanski, kako ljubi svoj narod, ki ga ni imel navade pitati z neplodno navdušenostjo, ampak ki mu je pomagal s svojim vernim delom, kolikor je vedel in znal.

So bili med njegovimi učenci, ki jim profesor Matek ni bil po volji. Ta prikazen pa je izvirala iz dejstva, da je cenil vse enako, Slovenca kakor Nemca, da je bil ljut sovražnik nerednosti in površnosti. „Mi vzgajamo učence za življenje, da bi mogli biti koristni delavci, ne pa da bi se naučili lenobe in površnosti, ki sta človeku najhujša sovražnika, in pri tem dobivali lepa izpričevala, ki bi bila učitelju na sramoto“, se je togotil, če se je napadala šola v kakem nepoklicanem časopisu.

Če pa odšteješ ljudi opisanega naziranja, preostaja ogromna večina dijaštva, ki ga je čislala in spoštovala in se ga spominjala rada. Temu dejstvu se ne čudi nihče, kdor ve, kako strogo je ocenjeval sam svoje počevanje in nehanja. Svoje predmete je podajal vedno v tako prirojeni obliki, da ga je mogel razumevati tudi tisti učenec v razredu, ki mu je prijalo računstvo najmanj. Bil je strog sodnik sebi, mil učencem, in vedno je naglašal, da je človek lahko razumen in človeštvu jako koristen, ne da bi lahko in posebno globoko razumeval razmerja med različnimi količinami. Zato so uspevali pod Matekovim vodstvom tudi učenci, ki so bili za časa njegovih prednikov v učiteljevanju izgubljeni brez milosti. Dala bi se navesti imena, a molčimo, ker prizadete osebe še žive.

Mateku so bili na zavodu vsi predmeti ravnopravni pripomočki za vzgajanje učencev in brez pomisleka je pobijal in obsojal naziranje tistih svojih tovarišev, ki so cenili le svojo matematiko in svoje prirodoslovje, vse drugo pa zaničevali ali očitno ali pa vsaj prikrito. Ta spravedljivost mu je pridobivala hvaležnost učencev in uvaževanje tovarišev in nadzornikov.

Metodiko je cenil, da malo kdo tako. Ni mu dalo mira, dokler ni našel tiste steze, ki vodi najbolj zanesljivo do očitvidno tudi najnerodnejega učenca. Nikoli ni prepuščal ničesar slučajju. Kar mu je pokazala teorija kakor najbolje, to je vselej preizkusil dejansko pred učenci; zato tudi učenci ponavljalci navadno niso slišali podajati isto gradivo v prihodnjem letu na isti način. Še le po treznem premišljevanju in preizkušanju se je držal svojih načel dosledno in zaščiščal svoje naziranje in ravnanje proti komurkoli z razlogi, ki sta mu jih podali temeljito preudarjanje a priori in vestno preizkušanje a posteriori. Njegov tovariš mi je pravil, kaj mu je storil učenec, ki ga je Matek obsodil, da ponavlja razred, ker mu ni bilo mogoče naučiti se toliko računstva, kolikor ga zahteva zakon. Da bi žalil tega profesorja, je pripovedal učenec svojemu součencu, hodeč za nadzirajočim profesorjem, kako sijajno je pojasnoval Matek v preteklem letu dotične stvari, češ kako malo pa je kos svojemu poslu naslednik. Dasi je vodila učenca brez dvombe v njegovem nastopanju zlobnost proti novemu matematiku, vendar ne more prezreti nihče, kako laskavo sodbo je izrekel morebiti proti svoji volji o Mateku.

Zato pa so bili uspehi njegovega učiteljevanja povprek veseli in pristojne oblasti so ga cenile po zaslugah. O tem priča tudi dejstvo, da so mu dovolile dopust do začetka prihodnjega šolskega leta, dasi bi mu ga bile mogle strogo se držeč zakonitih določb tudi odreči. Žal, da Mateku ni bilo usojeno uživati te dobrote; niti izvedel ni pred smrtjo o tej naklonjenosti svojih nadzornikov.

Preostaja le še, da izpregovorim nekoliko besed o njegovem pisateljevanju. Razume se, da mu gradivo pač ni prizadevalo težav; bolj težavno

ko metoda mu je bilo izražanje, kajti naša učilišča ne stojijo na podlagi materinega jezika. Matek je moral točno izražanje kakor je navadno v matematiki in geometriji še le ustvarjati. Ali je zadel vselej pravo, ali mu je izpodletelo tu in tam, o tem naj sodijo veščaki. Jaz pa, ki sem bil priča vsega tega njegovega delovanja, bi lahko pripovedal brez konca in kraja, kako je Matek delal in delal in predeloval z neutrudljivo skrbnostjo, dokler ni dobilo gradivo lica, ki se mu je zdelo jedino primerno po predmetu, metodi in izrazilu. Morebiti bi mu ne bilo manjkalo priznanja, ako bi bil posvetil svoje sile „gospodom“, ki jih je posvetil sinovom svojih rojakov.

Nehvaležno bi bilo, če bi se ne omenil delež, ki gre pri tem delovanju Matekovem njegovi zvesti soprogi. Kako je vplivala na njegovo delovanje v podrobnostih, seveda ne znam; ali ne izdam skrivnosti, če povem, da mu je pisala rokopise. Večjega pomena pa ko to je dejstvo, da je risala njegovim geometrijam slike tako spretno, da so dika Matekovim knjigam.

Kar je bil svoje dni in je deloma še avstrijskim srednjim učiliščem dr. Močnik, to je postal za matematiko našim slovenskim srednjim šolam Blaž Matek. Zato zasluži blagi mož, da ga ohranimo verno v spominu in sporočimo o njegovih zaslugah tistim, ki bodo delali na prosveto slovenskega naroda, ko nas ne bo. Bodi blag spomin možu trpinu, ki je moral stopiti s torišča prej, ko je mogel uživati, kar je posejal!

Fr. A. Jerovšek.

Kako pišimo krajinska lastna imena?

Dr. Jos. Tominšek.

(Dalje.)

Da se takih občno-lastnih imen velika pisava ni hotela prav prijeti, temu je najbrž vzrok tudi ta, da se je piščevemu očesu upirala besedna podoba velikopismenskih-navadnih samostalnikov: Potok, Trn, Cesta, Hrib, Razpotje, Ulica, Trg, Njiva, Polje, Peč, Skala, Voda, Studenec, Gaber, Graben, Gozd, Glava, Čelo itd. Pri kaki bolj odročni besedi se ni nihče upiral: Bistrica, Kaplja, Fužine, Rovt, Pulfernica, Štifta, Loka, Tuhinj, Prosek, Kopa i. dr. Zelo značilno je, da se baš tujke in popačenke brez obotavljanja pišejo z veliko, domačinke ne; domala brezizjemno nahajamo „Julijske (nemčizem je Julske in Juliške) Alpe“, (n. pr. Plan. Vestn. 1899, 13; 1903, 40; 1909, 35), pa „Julijske (oz. Kamniške, Savinjske) planine!“ ko so vendar tukaj „Alpe = Planine“. (Pl. Plan. V. 1899, 13; 1909, 74). Le enkrat

sem zapazil pisavo, ki bi bila doslednejša: „Julijske alpe“ (Pl. Vestn. 1901, 146). Tudi tujko Dolomiti pišejo vedno z veliko. (Plan. Vestn. 1901, 173; 1904, 70.)

Torej tudi s tega razloga se priporoča, da pišimo o b e besedi dosledno z veliko začetnico.

9. Pravilo v „Pravopisu“ nas ni in ne bo privedlo do edinstva in jasnosti. V merodajnih slovenskih spisih ne najdemo pisave, iz katere bi se mogli priučiti določenemu postopanju. Orožen v „Vojv. Kr.“ piše: Petrovo brdo, Nemški Rovt (oboje na str. 32); na str. 42 „Beli Mel“. a na str. 16. „Suhi plaz“; na str. 62 „Ljubljanski Grad“ in „Ljubljansko barje“; na str. 26 „Dovški križ“, na str. 16 Križ. Pri vseh teh parih besed bi bilo treba postopati enotno, ker je položaj vsakikrat enak; n. pr. kakor Ljubljančani hodijo na „Grad“ se izprehajati, tako hodijo lovci na „Barje“ (brez pristavka „Ljubljansko“!); in „Dovški Križ“ je gora prav tako kakor je Križ brez pristavka znani široki vršac nad Križko Steno; torej bi se moral tudi po Levčevem pravilu pisati z veliko. Proti temu pravilu pa je pisal Orožen „Ferdamanova Polica“ (str. 16). — Druga strokovna knjiga, ki pride tu v poštev je: F. Seidl, „Kamniške ali Savinjske Alpe“ (1907—1908). Prof. Seidlu se pozna, kako ga je mučila dvoumnost tozadevnih pravil v praksi: on je prehodil opisane kraje sam in je moral v svoje svrhe nakopičiti polno dotlej javno še nezabeleženih imen; prirojen čut ga je napotil, da je pričel pisati vse dele imen z veliko: Strelčeva Peč (138), Huda Peč (113), Brežniške Peči (114), Žagana Peč (203), Ostri Vrh (203), Jermanov Rob (213), Dolgi Hrbet (v prilogi); dosledno pa si tega načela seveda ni upal izvesti; zato nahajamo tudi pisano: „Mrzla gora“ (212) poleg Mrzla Gora (188), Robanov Kot (112, 141, 207) poleg Repov kot (203), Mačkin kot (83), pa zopet Mačkov Kot (112), Dolga Njiva (132), pa „D. njiva“ (203, 211), Plesniški vrh (86), Krištofova peč (77); celo Gornjigrad (167, krajani pišejo najrajši tako!), a Gornji grad (173).

Isto pisanost opazujemo v „Plan. Vestniku“, ki mora, kar se tiče krajevnih imen, krčiti pot razvoju slovenskega jezika; veliko množico imen vpelje Vestnik vsako leto v pisavo in vsakemu imenu mora določiti obliko. Ta posel je tem težji, ker sega poimenovanje v male krajevisne podrobnosti. Izza Levčevega „Pravopisa“ se je Vestnik, kakor smo že omenili, uravnaval po njem; da se mu to dosledno ni moglo posrečiti, je razvidno že iz naših prejšnjih izvajanj. Izmed stotin zgledov, ki sem jih nabral, navajam le dva, tri, ki si med seboj nasprotujejo: 1899: „Bolška soteska“ (77), pa Medvedov Turen (69); Velika kopa (109 in večkrat), pa Velika Kopa (189 in v celem letniku 1898); Visoka Ponca : Veliko sleme (oboje na str. 157.) L. 1900: „Češka koča“ (85), pa „češka koča“ (81, 100, 110, 117); Zelena Trata (! 118): Huda luknja (88). L. 1903: pot preko „galerij“ (!) 151; Veliki Podi (126): Kriški podi (str. 7 priloge „Po desetih letih“), pot „čez rušo“ (!). L. 1904:

pot „po planji“ (3), namesto „Po Planji“ (Planja je gora!); podobno 1907: hudournik „pod lesom“ (136), pravilno: „Pod Lesom“, kakor je 1908. bilo pisano „Čez Dol“. — Ko sem konec l. 1908 jaz prevzel uredništvo „Plan. Vestnika“, tudi nisem vedel, s kakim načelom naj izhajam v vseh mnogobrojnih slučajih, ki bi jih po „Pravopisu“, edinem merilu, ki sem ga poznal, moral vsebinsko določiti. Kakor sem pa tuhtal, na čisto nisem prišel; zato sem se v pisavi lovil na vse kraje in priznavam z odkritim mea culpa, da je Vestnik l. 1909. pod mojim uredništvom dobil, če bi bilo mogoče, še nedrednejšo pisavo krajinskih imen.

10. Da pridem na jasno, sem preštudiral vse vprašanje od prvega odločnega nastopa našega jezika v javnosti do najnovejše dobe, iskajoč zanesljivega izhodišča. Da nas privede pravilo „Pravopisa“ do vedno novega omahovanja, se mi je pokazalo, kamor sem pogledal, n. pr. tudi iz dvojih oficialnih publikacij za leto 1909, ki sta se očitvidno ravnali načelno po Levčevih in Škrabčevih pravilih. V mislih imam „Catalogus cleri dioecesis Labacensis za l. 1909 (shematizem duhovnikov Ljubljanske škofije) in Ročni zapisnik“ za šolsko leto 1908 — 1909 (shematizem slovenskega učiteljstva). Obe knjigi navajata seveda vsaj važnejša krajevna imena, a dosledna pisava se jima ne posreči. „Catal. cleri“ piše n. pr. Loški Potok (196), pa Loška vas, Brezova Reber in Brezova reber (oboje na str. 121), Marija Pomagaj (162, proti Levcu!).

(Konec prih.)

Književna poročila.

Ocene.

„Luka Lavtar, Računica za ljudske šole, II. srednja stopnja. Računanje v neomejenem številnem prostoru. V Ljubljani 1909. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg. Ta učna knjiga se dopušča v porabo na občinah ljudskih šolah s slovenskim učnim jezikom. Ukaz ministrstva za bogočastje in pouk z dne 16. sušca 1910, št. 3127.“ To vest. ki jo čitamo v VII. številki Ukaznika za uradno področje c. kr. ministrstva za bogočastje in pouk, bode marsikateri učitelj z veseljem pozdravil. Saj se bližajo letošnje uradne konference in vsaka šola, ki je lani uvedla že dolgo dolgo pričakovani prvi del imenovane računice, bo rada porabila priliko, da nadaljuje po metodi, katere so se njeni učitelji kot učiteljiščniki učili.

Poglejmo si torej novo knjigo! II. računica je razdeljena v dva oddelka. Prvi obsega računanje v številnem prostoru 1—1000, drugi pa številni prostor 1— do milijona. V dostavku se razpravlja neomejeni številni prostor.

V prvem oddelku se razpravlja po kratkem ponavljanju računanja v štev. prostoru 1—1000: 1. shvatanje števil 1—1000, 2. seštevanje, 3. odšte-

vanje, 4. množenje, 5. razštevanje z osnovnim številom in to vselej najprej kot računanje na pamet, potem pa kot pisмено računanje. Vmes so tuintam uvrščene predvaje za shvatanje češče nahajajočih se navadnih ulomkov. Konec tvori skupna shvatanja navadnih ulomkov in preobrazba ulomkov.

Drugi oddelek obsega: 1. štiri glavne račune s celimi števili v štev. prostoru 1—1,000.000, 2. shvatanje in računanje z desetičnimi ulomki, 3. računanje z večimenskimi števili.

V dostavku se razpravljajo 4 glavni računi v neomejenem štev. prostoru s celimi in desetičnimi števili. Nazadnje še sledijo rimske številke in pregled obravnavanih mer in utežij.

Ko je končana kaka, tudi najmanjša stopnja v golem računanju, je uvrščenih nekoliko uporabnih nalog. Tako se omogoči obilna izprememba med golim in uporabnim računanjem. Učna snov odgovarja torej srednji stopnji ljudske šole — 3. in 4. šolsko leto in se popolnoma ujema z normalnimi učnimi načrti za to stopnjo.

Glede metodične obravnave moramo najprej poudariti, da se nazori o metodičnem postopanju pri računanju na srednji in višji stopnji mnogo manj razlikujejo med seboj nego oni o temeljnem računanju na nižji stopnji. Da na srednji stopnji mora biti operacija razpredelno načelo pri razvrščanju snovi, da si tukaj morajo slediti seštevanje, odštevanje i. t. d. v dotičnem štev. prostoru, je celo dognana reč. V tem se strinjajo vobče vse novejšje računice za ljudske šole. Tudi metodična obravnava posameznih operacij se pomika dandanašnji po precej izhojenih potih, ki ne dopuščajo, da bi hodili po stranskih potih daleč od vozne ceste, česar tudi ni treba, ker vodijo sigurno k smotru.

Navzlic temu se razlikuje Lavtarjeva računica na svojo korist ne malo od drugih računíc, ki jih zdaj rabijo. Jaz mislim, da lahko posnamem osobite posebnosti naše knjige v tri točke. Te pa so: 1. strogo logičsko stopnjevanje različnih slučajev, ki nastopajo pri vsaki operaciji; 2. uvrščanje pripravljajočih vaj, v prejšnjo učno snov, ki potem olajšujejo shvatbo in privzvanje računskih pravil, nastopajočih često mnogo pozneje in 3. razprava uporabnih nalog.

Bodi mi dovoljeno, da razjasnim navedene točke z nekaterimi primeri. K 1. točki. Učna snov je pri vsaki operaciji, kar je seveda samo ob sebi razumno, tako razvrščena, da pridejo vselej najprej lažji slučajji na vrsto, potem sledijo vedno težji in bolj zamotani, dokler niso izčrpani vsi mogoči slučajji. Pri tem se gleda na to, da se naslanja vsaka sledeča stopnja na poprejšnjo, tako da se iz nje takorekoč sama ob sebi poda. S tem se močno pospešuje samostojnost učenčeva v mišljenju. Učenec najde sam pravo pot, ako mu učitelj samo tuintam kaj malega namigne. Formalna izobrazba, ki je eden glavnih smotrov računanja v ljudski šoli, se na ta način dosega v polni meri.

Kot zelo nazorno postopanje moramo omeniti uvažanje vsake nove stopnje računstva z večimenskimi števili, ki imajo 10 kot pretvornik in ki se dajo prilagoditi dekadičnim številom. Kot primer razvijanja po stopnjah hočem navesti razvrstitev seštevanja v krogu 1—1000. To-le razpada v seštevanje na pamet in v pisмено seštevanje. Računanje na pamet se deli tako-le: 1. seštevanje golih desetíc in stotíc h golim desetícám in stotícám ($60 + 80$; $200 + 600$), ki se izvaja iz seštevanja osnovnih števil ($600 +$

200 = 6 St + 2 St = 8 St = 800.), 2. Seštevanje osnovnih števil k dvo- in trištevničnim celim številom in to *a*) brez prehoda v naslednji desetiški prostor (824 + 3); *b*) s prehodom (367 + 5); 3. Seštevanje golih desetičnih števil, *a*) k dvoštevničnim številom, *a*) brez prehoda (23 + 60), *β*) s prehodom (29 + 90) v nastopni stotinski krog; *b*) k stoticam in deseticam *a*) brez prehoda (850 + 30); *β*) s prehodom v nastopni stotinski krog (790 + 40); 4. Seštevanje dvoštevličnih seštevnikov *a*) k golim deseticam (40 + 35), *b*) k mešanim dvoštevličnim številom (58 + 26); 5. Seštevanje sto tičnih števil in sicer *a*) golih stotic (320 + 600; 432 + 200), *b*) stotic in desetic (480 + 230), *c*) stotic, desetic in ednic (583 + 234).

Pismeno seštevanje je razdeljeno *a*) v seštevanje enoimenskih, *b*) v seštevanje večimenskih seštevancev kot priprava *c*) k seštevanju več- (2 in 3) številčnih števil.

Nekaj celo novega in psihologično dobro premišljenega so takozvani razvijalni obrazci. Ko smo predelali vse stopnje, iz katerih se razvija kako pravilo, sestavi pisatelj vse stopnje v skupen obrazec, ki nam še enkrat predočuje pot, ki smo jo hodili, dokler nismo prišli do zaželjenega smotra. To je druženje predstav, iz katerega izhaja končno pravilo, ki pade kakor zrelo jabolko samo učencu v naročje.

K 2. točki. Uvrščanje pripravljajočih vaj v poprejšnjo učno snov je utemeljeno s tem, da ni treba podajati učencem hkratu preveč novih predstav, kadar se razvija kako novo pravilo. Preveč novih predstav naenkrat podanih lahko učence zmede. Ako se razvijajo nove predstave na podlagi prejšnjih, ki še same niso dobro dozorele, nastane nejasnost in ta je povod mnogim zamenjavam. Stopi-li n. pr. množenje neposredno kar za odštevanjem učencem pred oči, jim moraš podati kar zaporedoma pojme: množiti, množenec, množitelj, zmnožek ali produkt in pravilo, kako se množenje izvršuje. Da se ognemo temu kopičenju novih predstav, je uvrščenih že pri seštevanju več primerov seštevanja enakih seštevancev, in sicer *a*) večimenskih števil (*m*, *dm*, *cm*; *l*, *dl*, *cl*), *b*) stotic, desetic, ednic, *c*) brezimenskih števil. Takšne vaje se ponavljajo pri razvijanju množenja. To so v resnici množenja, ki se pa izvajajo kot seštevanja. Tako se polagoma razvija pojem množenja, ki počasi zori in že trdno sedi, ko pridemo do množenja. Nazadnje ni nič več treba, nego da z besedami izrazimo že gotovo utrjen pojem. Ta abstrakcija se vsiljuje učencem na podlagi poprejšnjih vaj kar sama od sebe. Izvajanje množitve se ne zdi učencem nič drugega nego krajše in prostejše izgovarjanje in zapisavanje že poprej znanega računanja.

Slično se pripravlja računanje z ulomki dolgo preden se kaj pove o ulomkih. Že pri seštevanju celih števil računimo s polovicami, tretjinami, četrтинami i. t. d. Tu se imenovalci pišejo s črkami in ulomki se shvatajo kakor enoimenska števila. 3 petine in 2 petini se računa ravno tako kakor 3 l in 2 l. Šele pozneje se uvede pisava ulomkov v obliki ulomkov. A imenovalac se smatra še vedno kot števečo poimenovanje. Istotako se razpravlja odštevanje, množenje in razštevaje ulomkov pri dotičnih operacijah s celimi števili, dokler se na zadnje ne razpravlja skupno: pojem ulomkov, preobrazba ulomkov in računanje z ulomki. To pa pride na vrsto šele na konec števil, glavnih računov s celimi števili v prostoru 1—1000.

K 3. točki. Posebno skrb in pazljivost je obračal pisatelj na uporabne naloge, kar se mora z ozirom na praktični smoter računanja v ljudski šoli posebe pohvaliti. Ta skrb se javlja v številu uporabnih računov, v oziranju

na različne stvarne razmere, ki se nanje naslanjajo naloge in v razvrščanju nalog.

Ker sledi vsaki, tudi najmanjši stopnji golega računanja vselej nekoliko uporabnih računov, je število uporabnih nalog obilno. To število se še pomnoži s tem, da so mnogim nalogam v oklepajih dostavljeni različni številni podatki, tako da lahko napraviš iz vsake takšne naloge več nalog. Tako bo torej konec večnemu tarnanju učiteljstva, da imajo računice vse premalo uporabnih nalog.

Naloge so vse posnete iz duševnega obzorja učencev in se ozirajo na njih sedanje in bodoče življenske razmere. V razvrstitvi se ozira vsekoli na načelo: od lažjega k težjemu. Hvalevredno je tudi, da se v vsaki večji skupini nalog ne nahajajo samo takšne, ki se izvršujejo po tistem pravilu, ki so se ga učenci baš naučili; ampak med takšne naloge so uvrščene tudi takšne, ki se računajo po drugih že znanih pravilih. To nam daje priliko za ponavljanje in obvaruje učence pred brezmiselnim mehanizmom. Sicer namreč radi učenci pri vsaki skupini nalog sklepajo tako kakor pri prvem računu dotične skupine, češ, da mora iti vse po enem kopitu.

Prepričani smo, da pomenijo Lavtarjeve računice velik napredek v računstvu naših šol. Toda kakor pri vsaki novi knjigi, je treba tudi pri tej, da se učitelj vglobi v celo knjigo, da jo temeljito preštudira preden začne z njo poučevati. Učitelj mora živeti v duhu pisateljevem, ako hoče v njegovem smislu delati. Ta prvi trud je neizogiben. Kdor ga je premagal, bode v polni meri žel plodove. In s tem je trud obilno poplačan.

Schreiner.

Schul- und Kulturend in Krain. Laibach 1910. Preis 60 h. Druck und Verlag der Buchdruckerei des J. Lampret in Krainburg. Ein Beitrag zur Frage der slowenischen Universität von einem Slovenen.

Ta brošurica razpravlja na 43 straneh stanje kranjskega šolstva ter pove mnogo resnic glede zanemarjenja ljudskega in meščanskega šolstva ter zatiranega učiteljstva. Kot vzrok navaja posebno strankarsko politiko, ki je največ zakrivila, da se šolstvo ne more razvijati naravnim potom v primeri z drugimi deželami, ter je kranjsko šolstvo tudi daleč zaostalo za šolstvom drugih naprednih dežel. Učiteljstvo pa ni nikjer tako slabo plačano in tako grdo preganjano kakor ravno na Kranjskem. Vsled brezobzirnih strastnih političnih bojov so nastale tako čudne razmere, da je učitelja, katerega je ena stranka — večkrat tudi po krivici ali pa pretirano — preganjala, povzdignila nasprotna stranka do nečuvane časti brez posebnih zaslug, zgolj iz strankarskega sovraštva. Oboje se mora obsojati, ker tako ne smejo rojaki med seboj delati narodnih mučnikov in loviti uskokov ter fabricirati politiške parasite. O pretirani klerikalni in liberalni politiki imamo Slovenci že dovolj bridkih izkušenj iz Costa-Zarnikove dobe, ko so Mlado- in Staroslovenci igrali toliko časa politične mance, da so Nemci dobili večino v Kranjskem deželnem zboru. Vzgoja k neznačajnosti pa tudi ne bo nikdar osrečila Slovencev.

Vnema pisca za šolstvo in učiteljstvo je vse hvale vredna, vendar pa ne more v razpravi popolnoma skriti žilco starega nemškutarja, ki vidi edino v nemški kulturi srečo slovanskih narodov. Od tod izvirajo tisti strastni napadi na višjo slovensko obrtno šolo in vseučilišče prav v duhu vsenemcev, ki drugim narodom komaj privoščijo elementarne šole (koroškimi Slo-

vencem pa še teh ne). Vsak narod vendar potrebuje za svoj obstanek vseh kulturnih sredstev. Odkar je bila z ustanovitvijo vojaške granice odstranjena nevarnost za našo vero, združiti moramo vse moči za kulturno in gospodarsko osamosvojitve od Nemcev in Italijanov ter obrambo meje; drugače preti našemu narodu prej ali slej gotovi pogin. Slovenska univerza je za nas celo velikega narodnogospodarskega pomena, zakaj v tem tiči tudi geslo: „Svoji k svojim!“

Nasprotnik slovenskega vseučilišča očita tudi, da ima Kranjska preveč srednjih šol in da se v njih premalo strogo postopa. To pač velja za nemške srednje šole na Kranjskem, ne pa za slovenske, v katerih je strogost tako pretirana, da bodo nemške šole, ako pojde tako naprej, — producirale na Kranjskem več inteligence kakor slovenske, ker 30.000 Nemcev ima tri srednje šole, pol milijona Slovencev pa pet, na prvih pa se postopa z dijaki najprizanesljivejše, da se le ohrani potrebno število Nemcev.

Obrtne šole imajo pa sploh dandanes povsod veliko veljavo, zlasti za nadaljno izobrazbo pomočnikov. Ako pride učenec, ki je dovršil meščansko šolo k spretnemu mojstru kot vajenec, dobi najboljšo podlago za višjo obrtno šolo.

Končno zahteva pisec podržavljenje ljudskega šolstva, kar bi bilo seveda še najboljše za šolo in učiteljstvo in komur se v državi menda le še Poljaki — iz strankarskih ozirov na Rusine — upirajo. —a—

Novosti.

Nacrti granâ psihološke nauke od Paje R. Radosavljeviča. I. Nacrt opče psihologije za učitelje. Cena 4 krune. Novi Sad. Naklada, svojina i glavna razprodaja knjižare učiteljskog d. društva „Natošević.“ 1910.

Dr. Paja R. Radosavljević je najboljši srbski raziskovalec na polju eksperimentalne psihologije in uživa tudi svetovni ugled. Dovršil je učiteljišče v Oseku, prepotoval Slavonijo, Hrvatsko, Dalmacijo, Hercegovino, Bosno in Srbijo, učiteljeval kratek čas, potem pa odšel dalje študirat. Po dveh semestrih na dunajskem pedagogiju in nadaljnih dveh na vseučilišču v Jeni je bil dve leti učitelj v Mostaru. Zopet je šel na vseučiteljišče in sicer v Zürich, si pridobil tam doktorat filozofije in potem nekaj časa učil pedagogiko in nemščino na Srbskem učiteljišču v Somboru na južnem Ogrskem. Od tam je odšel v Ameriko, postal v New-Yorku najprej magister pedagogike, leto pozneje (1908) pa doktor pedagogike. Bil je potem istotam docent za eksperimentalno pedagogiko in prvi asistent v psihološko-pedagoškem laboratoriju. Od jeseni 1909 je prvi asistent v največjem amerikanskem psihološkem laboratoriju na Stanford University v Kaliforniji. Za prihodnje šolsko leto je poklican kot pravi docent na univerzo v New-York.

V tujini ni pozabil domovine, ampak redno sodeluje pri srbskih in hrvatskih pedagoških časopisih in književnih podjetjih. Dokaz temu je tudi zgoraj imenovana knjiga, ki je ravnokar izšla kot prvi del njegove na veliko osnovane psihologije.

Amerikanska škola. Napisao Ivan Sedmak. Izdanje in naklada Ivan Sedmak-Ilok. Zagreb 1909. Tisak Hrvatske pučke seljačke tiskare d. d. Petrinjska ulica 28. Cijena 1 K. 70 str.

Kar v tej knjižici popisuje hrvaški učitelj, je sam opazoval na svojem potovanju v Ameriki, svoja opazovanja pa izpopolnil z literaturo o ameriškanskem življenju, s statistiko i. t. d. Knjižica bo zanimala tudi slovensko učiteljstvo.

„Turki pred svetim Tilnom.“ Kot drugi zvezek Jan Legove mladinske knjižice je izšla v zalogi „Zaveze avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev“ zgodovinska povest „Turki pred sv. Tilnom“ ki jo je spisal Julij Slapšak in jo je s častno nagrado odlikoval ljubljanski občinski svet. Cena 1 K 20 v. s pošto 1 K 36 v. — Povest je jako dobro zasnovana in izpeljana, jezik je uzoren, slog preprost a pester, primeren mladini. Nič vsiljivega moraliziranja a vendar mnogo dobrih in umestnih nauk. Želimo, da bi se knjižica kar mogoče razširila med mladino in da bi našla pot v šolske knjižnice v kar pripomagaj napredno učiteljstvo.

Razgled.

Jezikovni drobiž.

2 h (Gospodu P. Fleretu z ozirom na njegov „Donesek k terminologiji“ v „Popotniku“ 1910, str. 124).

1. Terminologija je: vinar, dvovinarnik, desetica, dvajsetica; petak, desetak, dvajsetak, stotak.

2. K „desetici“, „dvajsetici“, „petaku“, „desetaku“ itd. je treba v pojasnilo dodajati: „desetvinarnik“ itd., ker otroci še vedno računajo po starem ter mislijo pri „desetici“ na 10 krajcarjev, to je, na 20 h, kakor sem se baš danes uveril o nekem nastopu. Učiteljica je rabila le izraz „desetica“, učenke pa so mislile na 20 h in tako se niso razumele z učiteljico. Tako bi se godilo tudi g. P. Fleretu.

3. Izraz „dvovinarnik“ je čisto kriv, pravilen je edinole „dvovinarnik“. To ve vsak strokovnjak.

Dr. Fr. Ilešič.

Časopisni vpogled.

Na naslov šolskih hranilničarjev. V Nemčiji so ustanovili na mnogih šolah šolske hranilnice, katerih pa niso bili nikjer posebno veseli. Ker poznamo mi Avstrijci vse dobro in manj dobro od „Kulturvolka“ v „Reichu“, smo prevzeli seveda tudi te hranilnice. Poglejmo, kaj so to? Ko so jih hoteli uvesti v Dortmundu, se je pečalo z njimi tudi tamošnje učiteljsko društvo, ki je nastavilo po temeljitem referatu sledeče teze:

„Šolske hranilnice so birokratska naprava, ki obsoja učitelja k neduševnemu, mehničnemu delu. Naprava šolskih hranilnic temelji na napačnih predpogojih. Tisti, ki hranijo, niso otroci, ampak starši. Niso zmožne, da zbude in vodijo pri otrocih duševne moči, ki tvorijo bistvo vzgoje. Uvedba šolskih hranilnic že po tem, da sega moteče v pouk, oškoduje vzgojo direktno in indirektno. Kot vzgojno sredstvo je moramo kratkomaalo zavreči.“

Tako ti! Kdo jih bo kamenjal, da imajo o šoli in njenem delu boljše mnenje kakor birokracija?

Po „M. f. P. u S“ — è.

Stoletnici nemške narodne telovadbe je posvečena 5. številka letošnjega „Deutschmähr. Schul-Blatt“. Lista se dobiva ta številka tudi posamezno, če se vpošlje 25 h znamko.

Vsebina je mnogovrstna, posvečena izključno telovadbi in mladinski telesni vzgoji za dečke in deklice. Posebno temeljiti so sestavki „Das Jugendspiel in der deutschen Schulerziehung“ (J. Potuchka iz Brna), „Maulsches Schulturnen“ (J. Potuchka iz Brna) in „Sollen unsere Mädchen turnen?“ (P. Foitl iz Brna). Zanimiva in poučna je tudi priloga, ki prinaša ilustrirane proste vaje in telovadne igre. —è.

Monatshefte für Pädagogik und Schulpolitik prinašajo v 4. številki sestavek v predelku „Zeitbilder“ pod naslovom „Schule und Kinderarbeit“, kjer posebno biča naše žalostne socialne razmere, ki so krive, da je potegnila rastoča industrija v Avstriji mladino v najtežjo tlako. Pa ne samo industrija! Saj kažejo uradni podatki trgovskega ministrstva, da je bilo v šolskem letu 1907/8. delajočih otrok

v mestih	22·30/0	(23·40/0 dečkov in 21·00/0 deklic)
v trgih	38·30/0	(40·00/0 „ „ 36·50/0 „ „
in po deželi	44 10/0	(45·40/0 „ „ 34·80/0 „ „

Za vso Avstrijo izkazuje poročilo, da je moralo pomagati kruh služiti — ker le taka dela so tu v poštev — 34·80/0 šolskih otrok v starosti od 6–14 let (35·90/0 dečkov in 33·80/0 deklic) in list pravi: „... zares zelo visok procentni stavek, ker potentakem životari več kakor tretjina šolskih otrok v jarmu tlake“. — Na koncu sestavka zahteva pisec odločno, da se ne premenita §§ 21. in 75. drž. šol. zak., ampak, da ostaneta vsaj taka kakor ga zahteva zakon Hasner v šol. zak. noveli z l. 1883. in govori še o takojšnjih slabih posledicah tega, pa o veliki celotni koristi. — Tudi splošno je številka M. f. P. u. S. polna aktualne vsebine. —è.

Srpsko učiteljsko udruženje u Hrvatskoj in Slavoniji. „Školski list“ poroča: Srbski učitelji v kraljevini Hrvatski in Slavoniji so sklenili l. 1906., da osnujejo svojo srbsko zavezo, ker je zveza hrvatskih učiteljskih društev odbila njihovo prošnjo, da se v zvezinem naslovu navede tudi srbsko ime. Bila je tudi že izvedena organizacija srbskih učiteljskih društev in v Zagrebu je začel izhajati list „Srpski učitelj“, pod uredništvom g. Save Roksandića. Zaraditega so sumničili srbske učitelje veleizdaje in nekatere so vrgli v zapor. Zato se je pod Rauchovo vlado ustavilo nadaljno delo in tudi list je prenehal izhajati. Zdaj, ko so se razmere v Hrvatski in Slavoniji izpremenile, nameravajo srbski učitelji nadaljevati svoje delo in upajo, da ne bo več zaprek. — Upamo, da se hrvatski in srbski učitelji najdejo v složnem prosvetnem in stanovskem delu.

Pedagoški paberki.

Pouk o zgodovini. V „Wiener pädagogische Gesellschaft“ je govoril o pouku v zgodovini profesor R u s c h, ki je znan kot metodik. Njegovo predavanje je dalo te teze:

1. Pouk v zgodovini se ne pričinja z zgodovinskimi, ampak z epičnimi povestmi
2. Snov zgodovinskega pouka v ljudski in meščanski šoli, je pred vsem avstrijska zgodovina.
3. Snov se ne sme podati kakor dozdej v kratkih berilnih sestavkih, ki nimajo nikake skupnosti, pač pa obsegajo v smislu škodljivega enciklopedizma posamezno stoječe epizode — če mogoče iz različnih časov, ampak se mora nuditi v obsežnih metodičnih enotah v večji skupnosti. Nekako v propedeutičnih kurzih naj bi se obravnavalo v 5. razredu naših ljudskih šol Rudolf Habsburški, Maksimilijan I. in naš cesar.

4. V berila naj se sprejemajo sestavki v nazorno izvedeni epični obliki.

Po „M. f. P. u. S.“ —è.

Gramofon kot učilo za tuje jezike. Na Nemškem proučujejo nov sistem, ki ga je izumel nadučitelj Doegen za učenje angleščine po gramofonu. Poudarja se, da se tuji jeziki morejo učiti le s poslušanjem žive govorice, da se uho navadi na tuje glasove. Po novem

sistemu bi se v pouku učitelj nadomestil z gramofonom, ki bo izražal pravilno izgovarjanje, kar bi zlasti za samouke bilo velike važnosti. Gramofon izgovarja tuje besede tako dolgo, kakor je za učenca potrebno. Govori lahko hitreje ali počasneje, deklamuje pesmi, poje napreve, predava dramske ocene najboljših dram, sploh lahko učencu nadomesti bivanje v dotični deželi. Na ta način utegne gramofon postati koristno učilo.

Resolucije XXVI. učiteljske skupščine v Srbiji. 1. Skupščina spoznava, da današnji učni načrt ne odgovarja niti duhu sedanjega zakona o narodnih šolah niti pedagoško didaktičnim zahtevam. Mora se torej izpremeniti, da bo ustrezal postavnim zahtevam in življenjskim potrebam.

2. Učni načrt se mora urediti v glavnem enako za vaške in mestne šole; razlike naj se napravijo samo toliko, kolikor to zahtevajo krajevne razmere in potrebe.

3. Z ozirom na otroško zdravje in temeljito obdelavanje učne snovi načrt ne sme biti preobširen. Mora ustrezati znanemu didaktičnemu načelu: malo, toda temeljito.

4. Po današnjih razmerah se naj načrt tako uredi, da bo znatno krajši v šolah, kjer učitelj dela z 2., 3 ali 4 oddelki skupaj, ker nima niti časa niti fizične zmožnosti za temeljito obdelanje snovi.

5. Učni načrt mora upoštevati tudi spolne razlike učencev.

6. Da dobijo učitelji več časa za vzgojo in da se podpira telesni razvoj učencev, se mora število tedenskih ur znižati.

7. Učni načrt bodi izdelan v posameznostih, detajliran, da se izogne konfliktom med nadzornikom in učiteljem.

8. Ker srbski narod danes živi v izjemnih razmerah glede svojega narodnega obstoja, ker je zdaj bolj ko kdaj potrebno delo za uresničenje narodnih zahtev, se morajo staviti v osredje vsega pouka oni predmeti, ki jim je namen razvijanje narodnih patrijotskih čuvstev.

Otroške knjižnice v Zedinjenih državah. Kakor so za odrasle važne knjige in knjižnice, tako tudi za mladino. To vemo vsi, praktično pa to upoštevajo v Ameriki, kjer so uredili posebne knjižnice za otroke, da niso odraslim na potu. „Public Library“ v Broklynu je že l. 1893. razdelila male čitatelje od velikih, isto je storila l. 1893. „Minneapolis Library“. Danes pa ima že 36 knjižnic posebne prostore za deco. V glavnem obstajajo 4 kategorije knjižnic za otroke: 1. takšne, katere obiskujejo otroci in odrasli skupaj; 2. one s posebnimi oddelki za otroške knjige; 3. one s posebnimi prostori za otroške čitatelje in 4. takšne, kjer imajo otroci tudi poseben vhod v knjižnico. Knjižničar je vedno pedagoško naobražen mož, mora otroke navajati k zdravemu čitivu in jim razlagati nejasnosti. Prostori so urejeni enostavno in po zdravstvenih ozirih. Katalogi otrokom ne koristijo. Otrokom je dovoljeno, da si sami jemljejo knjige iz predalov. Uspešne so se izkazale tedenske razstave, ki jih je zasnovala „Cleveland Public Library“ na ta način, da je vsak teden razstavila knjige, ki se bavijo z istim predmetom.

Z otroci se ravna v knjižnicah ravno tako kakor z odraslimi. V nekaterih knjižnicah podpišejo otroci obljubo, da hočejo čuvati knjige in točno plačevati stroške za slučajno povzročeno škodo. Pred vhomom v otroško dvorano „Milwauke Public Library“ je napisano: „Ta dvorana je pod varstvom otrok mesta Milwauke“. S takšnim ravnanjem se dviga otroška samozavest in samostojnost. S knjižnicami se mladina varuje pouličnega postopanja.

Po „Učiteljski Zori“.

Šolske in učiteljske vesti.

Cirilica na Hrvatskem deloma zopet postavljena v svoje pravice. Prejšnji ban Rauch je 30. avgusta 1909 odredil, da se uči cirilica v vseh (tudi srbskih) šolah še le od 3. razreda naprej. Sedanji ban dr. Tomažič je dne 22. februarja t. l. to naredbo razeljavil in

določil, da se v šolah z večino katoliških otrok uči najprej latinica, od 3. leta naprej pa tudi cirilica; v šolah s pravoslavno večino pa najprej cirilica in od 2. leta naprej tudi latinica. Nekaj zapostavljenja je torej še vedno ostalo cirilici, ki se je pred Rauchovo naredbo tudi na šolah s katoliško večino začela učiti v 2. letu. Srbski šolski listi zahtevajo uvedbo, kakor je veljala pred Rauchom, ker sicer pravoslavne manjšine do 3. leta ne morejo rabiti pravoslavnih verskih učnih knjig, ki so tiskane v cirilici.

Mednarodna učiteljska federacija šteje 329.000 članov raznih evropskih držav. To je skoro število vsega prebivalstva na Koroškem.

Komité za ljudskošolsko reformo. Dne 10. aprila je zboroval na Dunaju komité za reformo ljudskega šolstva. Zastopanih je bilo po svojih delegatih 48.500 naprednih učiteljev in učiteljic vseh avstrijskih narodnosti. Iz raznih velevažnih sklepov je omeniti, da vsaka narodnost priredi svoj javni ljudskošolski tabor, po teh tabo-rih pa se skliče na Dunaju državni ljudskošolski tabor. Tako se bo za reformo ljudskega šolstva zainteresovala vsa avstrijska javnost. O zborovanju izide poseben komuniké.

Učiteljsko vprašanje v Bosni in Hercegovini. Leta 1908. so bile učiteljske plače v Bosni in Hercegovini urejene. Učiteljstvo ni bilo zadovoljno s to regulacijo in je takoj vložilo na vlado peticijo, v kateri stavi in utemeljuje svoje zahteve. Izvleček teh zahtev je prinesel „Popotnik“ v 2. letošnji številki str. 61. Sedaj objavlja „Učiteljska Zora“ 1910, štev. 3, odgovor vlade na učiteljsko peticijo. Kratka vsebina tega odgovora je, da vlada odbija zahteve z začudenjem, da tako kratek čas po regulaciji plač in mirovnin zopet stopajo pred deželno upravo z dalekosežnimi zahtevami. Uredništvo „Zore“ predlaga, da naj učiteljstvo sedaj v ustavnem času predloži zahteve deželnemu zboru.

Gibanje za reformo učiteljske izobrazbe na Ogrskem. Na Ogrskem je reforma učiteljske izobrazbe na dnevnem redu. Vsi predlogi se lahko delijo v dve glavni skupini: eni zahtevajo vseučiliško izobrazbo, drugi pa preuredbo učiteljišč. Zahteve prve skupine so neizvedljive brez temeljitega izboljšanja učiteljskih plač. Ako kdo dovrši vseučilišče, potem ne bo šel na ljudsko šolo, kjer je slabo plačan, dokler mu nudijo drugi poklici z akademsko izobrazbo ugodnejše službe. Sploh bi fakulteta za ljudskošolske učitelje ostala prazna, ker bi se abiturienti posvečali rajši drugim študijam.

Večina je za reformo učiteljišč. Ta bi naj sprejemala dijake iz 4. razreda srednjih šol in bi obsegala dve stopnji. Pripravna stopnja bi imela 4 razrede z onimi predmeti, ki so skupni višjim gimnazijam in realkam. K tem predmetom bi prišla v 1. razredu somatologija, v 2. nauk o telesni vzgoji, v 3. psihologija in logika, v 4. nauk o duševni vzgoji. Na koncu 4. razreda bi učenci delali zrelostno izkušnjo iz predmetov splošne naobrazbe. Kdor ne čuti v sebi učiteljskega poklica, bi s to maturo lahko šel drugam. Pravi strokovni pouk pa bi trajal potem še dve leti in bi se končal s skušnjo iz strokovnih predmetov. Seveda bi tudi po tej manj dalekosežni reformi trebalo izboljšati učiteljske službene razmere in dohodke.

Višešolski vestnik.

Psihološki laboratorij v učiteljišču. L. Nagy, profesor državnega učiteljišča v Budimpešti, je osnoval na učiteljišču psihološki laboratorij, kjer kandidati skupaj s svojim profesorjem delajo eksperimente z otroci in s svojimi tovariši. Na podlagi tega kandidati sami spoznajo otroke. Ta laboratorij ima samo to, kar je neobhodno potrebno za preiskovanje otrok.

Državna učiteljišča v Avstriji. Moških državnih učiteljišč je 56, in sicer 22 z nemškimi, 12 s češkimi, 7 s poljskimi, 7 s poljskimi in rusinskimi, 1 z nemškim, rumunskim in rusinskim, 2 z nemškim in slovenskim, 2 s hrvaškimi in 3 z italijanskimi učnim jezikom. Na teh zavodih je 9353 učiteljiščnikov, od teh 2113 v zadnjem letniku.

Ženskih učiteljskih vzdržuje država 19, in sicer 10 nemških, 2 češki, 3 poljska, 1 slovensko-nemško, 1 slov.-nem.-italijansko, 1 hrvatsko in 1 italijansko. Kandidatinj je v 4. letniku 967, vseh skupaj pa 3609.

K temu pride še veliko število privatnih zavodov, zlasti ženskih, katere pa ministristvo žalibog ne navaja v svoji statistiki. Ne vemo zakaj ne, ko vendar istega ministristva statistika za gimnazije in realke našteva tudi privatne zavode.

Popolnoma slovenskega učiteljskega sploh nimamo, država vzdržuje samo 3 nemško-slovenska učiteljskega, kar pa nikakor ne zadostuje. Na Štajerskem je do 900 slovenskih ljudskošolskih razredov, učiteljske v Mariboru pa je nemško in Nemci zaženejo grozen krič, če se imenuje kak slovenski profesor na to učiteljske, ki je namenjeno slovenskemu učiteljstvu. V Celovcu se slovensčina uči neobvezno, toda po odhodu profesorja Apilha ni slovenskega profesorja na zavodu Istotako je na ženskem učiteljskem v Gradcu, odkar je šel šolski svetnik profesor Hauptmann v pokoj. In vendar imata ti dve učiteljski pravico, da dajeta zrelostno izpričevala tudi za slovenski učni jezik! Sploh pa Slovenci premalo obiskujejo zlasti moška učiteljske. Moško učiteljske v Ljubljani ima 128, v Gorici 125 kandidatov. V Mariboru je med 173 kandidati tudi razmeroma premalo Slovencev. Res niso učiteljske plače vabljive. Toda če hočemo učitelji dvigniti svoj ugled, moramo skrbeti, da se posveti našemu poklicu čim več nadarjenih mladeničev. Saj ni treba, da prej trga hlače po gimnazijah ali realkah. Marsikateri talent se spozna šele med 12. in 14. letom. Učitelj ga naj opozori na pripravnico ter mu bodi do mature dober vodnik, potem pa dobrohoten tovariš!

Šolstvo v tujini.

Ljudske šole v kraljevini Bolgariji. Od 1. januarja t. l. naprej štejejo v Bolgariji vsega 3250 šolskih občin s 4180 ljudskimi (ali kakor jih imenujejo „osnovnimi“) šolami. Po večjih vaseh in po mestih je vsega 285 nižjih gimnazij (progimnazij); med njimi jih je 172 s tremi razredi in 97 z dvema razredoma; a 16 se jih je moralo zapreti, ker manjka učiteljev. Ko se je razglasil pred kratkim v Narodnem Sobotniku v Sofiji zakon o narodni prosveti, je dokazal minister s statističnimi podatki, da pride v Bolgariji na enega učitelja samo 40 učencev povprečno, ako se vzamejo skupaj ljudske, srednje, višje strokovne šole. Ako se primerjajo s tem šole v drugih državah, zdi se nam, da spada v Bolgariji najmanjše število otrok na enega učitelja.

A. B.

Bolgarsko učiteljstvo. Bolgarsko učiteljstvo se je organizovalo l. 1890. v „Bolgarsko učiteljsko zvezo“ in sicer vsled vladne gonje proti učiteljstvu, ker je isto nagibalo k socialni demokraciji. L. 1905, so izstopili učitelji socialisti in osnovali svojo zvezo, ki se je pozneje delila v dve organizaciji: „Učiteljski sindikat“ in „Organizacija socialno demokratskega učiteljstva“. V šolskem letu 1908/9. je prvotna zveza imela 70 podružnic in 3490 članov, sindikat je štel 535 članov, v socialno demokratskih organizaciji pa je bilo 646 učiteljev. Neorganizovanih učiteljev in učiteljic je bilo 3538.

Na lanskem kongresu prvotne zveze se je združila zveza z učiteljskim sindikatom. Kongres je tudi sklenil, da se učiteljstvo približa delavskim in uradniškim organizacijam. Velika uradniška zveza ima 10.000 članov učiteljev, železničarjev in telegrafistov.

Na kongresu se je poročalo o stanju bolgarskega šolstva. L. 1905/6. je bilo na Bolgarskem 56 otroških vrtcev, 4580 narodnih šol, 222 trirazrednih šol, 83 gimnazij, 85 strokovnih šol. Učiteljstva na vseh šolah je bilo 11.007, na enega učitelja je prišlo v mestih 47, na vaseh 46 učencev. 1364 vasi nima lastnih šol.

(Bolgarsko obsega z Rumelijo skupaj 96.000 km² in šteje 4 milijone prebivalcev, je torej trikrat toliko kakor Štajersko in Koroško skupaj, prebivalcev pa ima komaj 2¹/₂ krat toliko.)

Učiteljske plače na Ruskem. Temeljna učiteljska plača v moskovski guberniji znaša 360 rubljev (918 K). Po 5 letih 420 rub. (1071 K), po 9 letih 480 rub. (1224 K) in po 12 letih 540 rub. (1377 K). Razen tega dobiva učitelj stanovanje ali stanarino, razsvetljavo, plačo za slugo in vrnitev stroškov za uradno potovanje. Ker pa se odbija 6% za pokojninski sklad, je torej plača za toliko manjša. Toda ni v vseh gubernijah tolika. So še učitelji s 30—38 K mesečno. Ruska vlada namerava postavno urediti učiteljske plače. Temeljna plača bi bila 390 rub. (994 K). Proračun ruskega ministrstva prosvete je znašal 53,936.902 rub., trebalo pa bi 105 milijonov rubljev. Cerkveni proračun za 40.000 cerkvenih šol znaša 31,633.444 rub., za vojsko in mornarico pa se troši 564 milijonov rubljev in za carski dvor 16,359.595 rubljev.

Razne vesti.

Pripomba k članku „Repatice ali kometi“, ki ga je prijavil gospod Erzé v prvih treh številkah letošnjega „Popotnika“.

Ni točna trditev: „Čim bližje solncu je planet, tem hitreje se suče okolo svoje osi“ in nasprotno (st. 51). Pred tem stavkom navedene številke se ne tičejo vrtenja planetov okolo lastne osi, ampak samo njihovega premikanja okolo solnca. Hitrost vrtenja okolo lastne osi še menda ni dognana pri vseh planetih. Vsaj v brušurici Möbius, Astronomie, 1900 iz Göschenove zbirke, ki mi ni slučajno pri roki, se rotacijska doba okolo lastne osi navaja samo pri zemlji (23 ur 56 m. 41 s.), Martu (24 ur 37 m. 22,7 s.), Jupitru (9 ur 55 m. 37 s) in Saturnu (10 ur 14 m. 24 s.). Iz teh podatkov se ne more spoznati, da bi hitrost vrtenja planetov okolo osi bila odvisna od njih razdalja od solnca.

F. V.

Poštna hranilnica za mladino v Bolgariji. Pri poštnih hranilnicah v Bolgariji se odkrije v kratkem poseben oddenek, kateri ima namen pospeševati varčnost pri mladini. Poštna uprava boče razdavalala otrokom, ki prinašajo svoje prihranjene novce v poštno hranilnico, male zaklenjene škatljice, da morejo v nje spuščati stotinko po stotinki, katero si prihranijo. Ključ je shranjen na pošti pri dotičnem uradniku, tako, da se škatljica doma ne more odpreti. Ko se nabere že neka vsotica, gre otrok s svojo škatljico in s hranilno knjižico na pošto. Uradnik poštnice hranilnice odpre škatljico, prešteje in vzame denar ter zapiše dotično vsoto v hranilnično knjižico. Na ta način otrok shranjuje najbolj droben denar, ki mu pride v roke, in ga ne izda po nepotrebnem. Kar je torej že uvedeno v nekih drugih državah, sprejema zdaj tudi Bolgarija, posnemajoč posebno bližnjo kraljevino Rumunijo.

A. B.

Drevo, ki daje mleko in kruh. V Južni Ameriki, kjer se sploh gode mnoga čudesa, raste čudno drevo: imenujejo ga „kravje drevo“. To ime ima od tega, ker daje v gotovih letnih časih veliko množino mleka. Najde se v hribovitih krajih, kjer vlada nekaj mesecev v letu nekoliko vlažno vreme. Zanimivo je, da samo deblo daje veliko mleka, če se ga navrta, dočim se zdijo veje čisto izsušene. Če pustiš to vegetabilno mleko nekaj časa mirno stati, nastane iz njega debel kolač, pod katerim se je nabralo mnogo vode. — Če pa shraniš to mleko v dobro zaprti steklenici, ostane tudi več mesecev nespremenjeno. Ko izvlečeš zamašek, čuješ precej glasen pok in iz steklenice vre plavkast sopar. Mleko je nekoliko kislasto, čuješ nima zopernega okusa. „Kravje drevo“ pa daje tudi sadje srednje velikosti. Vsak sad vsebuje eden ali dva oreha, ki imajo okus po jagodah in smetani. Iz skorje tega sadu, če jo v vodi razmočiš, pa lahko dobiš kruh, ki je ravno tako redilen kakor dober pšenični kruh.

Število moslemov. Nedavno se je združilo vse turško časopisje, da dobi natančno število vseh moslemov na svetu. Po njih štetju so prišli do zaključka, da je na zemlji 270 milijonov Alahovih vernikov. V evropski Turčiji je 27,000.000 Turkov, v azijatskih in afriških provincah ravno toliko; Rusija ima 24,000.000, Indija 60,000.000, Kitajska 40,000.000, Arabija 20,000.000, Java 25,000.000, Philippini 500,000, Afrika od 65 do 70 milijonov.

Mala poročila.

Lepa naša domovina v podobah. I. zvezek obsega v obliki albuma (v velikosti 25/17 cm) osem krasnih barvnih slik in sicer Ljubljana, kakor se nam kaže pri meglenem solnčnem vzhodu (slikal S. Magolič ml.), Kamniške planine po zimi (S. Magolič st.), Bled (S. Magolič st.), Vintgar s Šumom (L. Grile), Bohinjsko jezero (S. Magolič st.), Belopeško jezero z Mangartom (L. Grile), Postojnska jama (S. Magolič), Predjamski grad (S. Magolič st.). Podobe so reprodukcije slik, ki so jih izdelali čopiči naših priznanih umetnikov. Vsaka slika je opremljena z jedrnatim popisom v štirih jezikih in sicer slovensko, nemško, češko in italijansko. Delo dela tudi čast Hribarjevi tiskarni, zakaj tudi zunanost je jako lična. Cena je prav nizka (1 K 50 h) ter se naroča pod naslovom: „Sr. Magolič, Ljubljana, Dunajska cesta 9.“ Priporoča se zlasti šolam kot izvrstno učilo za zemljepis in tudi kot darilo pridnim učencem. Izdajatelj hoče v nadaljnjih zvezkih se ozirati na vse slovenske pokrajine. Zato podpirajmo to lepo podjetje vsestransko, kakor res zasluži. Kaj tako lepega nima vsak narod, saj je naša domovina znana daleč po svetu zaradi svojih nedosežnih naravnih krasot.

—a—

Björnstjerne-Björnson †. V Parizu je dne 26. aprila t. l. ob 1/2 10. uri zvečer umrl norški pesnik Björnstjerne-Björnson. Rojen je bil v neugledni vasi Kvikore v dolini Oesterdal dne 8. decembra 1832. l., kot sin pastolja. Kot pesnik je vedno povzdigoval svoj glas za zatirane in teptane celega sveta. Do zadnjega je ostal Björnson optimist, do zadnjega je verjel, da bo zmagala slednjič vendarle resnica in pravica. „Končano je“ — to so bile zadnje njegove besede. Končana je njegova zemeljska pot, ni pa z njim umrlo njegovo življenjsko delo, njegove ideje: to bo živelo, dokler bo živel človeški rod.

Pisatelj Mark Twain †. V New Yorku je umrl pisatelj Mark Twain (s pravim imenom Samuel Langhorne Clemens), ki je največji humoristični ameriški pisatelj. Rodil se je 30. novembra 1835 in je moral v mladosti pretrpeti mnogo bede. Slednjič je postal žurnalist in je začel pisati humoristične stvari, ki so kmalu našle v prevodih pot po celem svetu.

Prvi avstrijski muzikalno-pedagoški kongres se vrši leta 1911. na Dunaju. Pripravljalnemu odboru, kojega je volil letošnji glavni zbor društva glasbenih učiteljev na avstrijskih učiteljskih, načeluje glasbeni učitelj na dunajskem c. kr. učiteljsku profesor H. Wagner. Častno predsedstvo zavzema prezident c. kr. akademije za glasbo na Dunaju dr. K. pl. Wiener. Z ozirom na dejstvo, da so v Nemčiji enake skupščine glasbenikov in pedagogov dosegle doslej lepe uspehe, je pričakovati, da pride tudi pri nas v Avstriji muzikalno-pedagoško vprašanje in s tem tudi reforma muzikalnega in pevskega pouka na dnevni red. To je tembolj upati, ker se naša najvišja učna uprava za to stremljenje jako zanima. — Kongres se bo delil v 4 sekcije. Prva sekcija se bo bavila s splošno glasbeno pedagogiko in metodiko; druga bo obravnavala organizacije glasbenega pouka, in sicer a) na strokovnih šolah (konzervatorjih in privatnih glasbenih zavodih), b) na javnih šolah (univerzah, srednjih šolah, učiteljskih in ljudskih šolah) ter c) ureditev privatnega glasbenega pouka. Tretja sekcija se bo pečala z uredbo strokovnih izpitov in 4. s socialnimi in stanovskimi vprašanji.

H. D.

Društvo „Selbsthilfe“ der Lehrerschaft Steiermarks. Dne 11. marca je umrla članica Katarina Jalas v Mariboru. 83. smrtni donesek po 2 K naj se torej gotovo vplača tekom enega meseca. To je 1. smrtni slučaj v tekočem letu; zadnji 82. — Fetter — Gradec — je bil decembra lani in je bil vplačan januarja letos.

Odbor.

Tiskovne hibe. V zadnji „Popotnikovi“ številki na strani 103 je čitati pod zaglavjem „Vzgojni pomen . . .“ Konec namesto „Dalje“, na strani 109 pa se naj beseda „Dalje“ črta.

